

Kondycja organizacji

pozarządowych

Trendy 2002-2022

badania

Klon/Jawor

×

stowarzyszenie
klon / jawor

Autorki:

Beata Charycka, Marta Gumkowska, Julia Bednarek

Redakcja i korekta:

Renata Niecikowska

Skład:

Jacek Zamecki

Wydawca:

Stowarzyszenie Klon/Jawor

ul. Szpitalna 5/5, 00-031 Warszawa

Kontakt: badania@klon.org.pl

kondycja.ngo.pl

strona badania „Kondycja organizacji pozarządowych”

fakty.ngo.pl

dane i analizy dotyczące aktywności społecznej

ngo.pl

portal organizacji pozarządowych

„Kondycja organizacji pozarządowych” to największe, niezależne badanie stowarzyszeń i fundacji w Polsce. Raport powstał na podstawie wyników dziewięciu edycji badań Stowarzyszenia Klon/Jawor „Kondycja organizacji pozarządowych”. Badania były prowadzone cyklicznie w latach 2002-2021 na ogólnopolskiej, losowej i reprezentatywnej próbie stowarzyszeń i fundacji.

Materiał sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO.

Warszawa, październik 2022

Spis treści

20 lat badania „Kondycja organizacji pozarządowych”

Historia badania „Kondycja organizacji pozarządowych” sięga 2002 roku, natomiast dane o organizacjach pozarządowych w Klon/Jawor były zbierane już wcześniej, choć w innej formule.

Stowarzyszenie Klon/Jawor działało wcześniej jako Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych KLON/JAWOR. Od 1990 roku KLON prowadził ogólnopolskie badania mające na celu zgromadzenie szczegółowych i aktualnych danych o organizacjach pozarządowych działających w obszarze szeroko rozumianej pomocy społecznej, a od 1994 roku zbierał dane o organizacjach wszystkich branż. Były to swego rodzaju spisy powszechnie organizacji, tj. do niemal wszystkich zarejestrowanych organizacji pozarządowych były rozsyłane formularze, a tak gromadzone dane uzupełniano o informacje pozyskiwane przez ankietatorów. W ten sposób zbierano dane o aktywnych organizacjach pozarządowych w Polsce i udostępniono je w Informatorach KLON (organizacje pomocy społecznej) oraz JAWOR (wszystkie organizacje).

Pierwsze badanie „Kondycja organizacji pozarządowych” polegające na zbadaniu losowej, reprezentatywnej próby stowarzyszeń i fundacji przeprowadzono w 2002 roku. To pionierskie wówczas badanie zostało zaprojektowane przez zespół badawczy Stowarzyszenia Klon/Jawor we współpracy z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN. Dane były zbierane przez ankietatorów Zakładu Badań Naukowych Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Z czasem badanie ewoluowało, zmieniły się chociażby metody zbierania danych, ale kluczowa koncepcja badania pozostała niezmienna: celem jest gromadzenie rzetelnych i użytecznych danych o sytuacji stowarzyszeń i fundacji działających w Polsce.

Przy dziewięciu dotychczas zrealizowanych edycjach badania „Kondycja organizacji pozarządowych” pracowało wielu badaczy i wiele badaczek tworzących zespół Badań Klon/Jawor, m.in. Marta Gumkowska, Kuba Wygnański, Justyna Szotajska (Dąbrowska), Jan Herbst, Przemysław Radecki, Jadwiga Przewłocka, Piotr Adamiak, Beata Charycka, Julia Bednarek. Każdy i każda z nich mieli swój wkład w rozwój tego badania. Jedni z pomysłodawców oraz pierwszych realizatorów badania tak wspominają początki i dorobek badania:

” Najpierw osobiste wspomnienie. Był czas – bardzo odległy, bo mniej więcej 30 lat temu, kiedy powstawał Bank informacji o organizacjach pozarządowych KLON. Tak się wtedy nazywał – aspekt samopomocy był bardzo ważny. Byłem częścią tego przedsięwzięcia i to jeden z najważniejszych wyborów i doświadczeń w moim życiu. Pamiętam, jakie wrażenie (szacunek i zazdrość) nasze wysiłki robiły w innych krajach. Od początku, poza tym, że KLON zbierał dane o poszczególnych inicjatywach, starał się także pokazać statystyczny wymiar zjawiska. Z czasem badanie nabrało systematyczności i rygorów metodologicznych. Zgromadziło też zespół bardzo doświadczonych badaczy. To, że Klon/Jawor potrafi zgromadzić zasoby niezbędne do regularnego badania, przeprowadzić je i przedstawić w sposób, który wzbudza zainteresowanie i pozwala zobaczyć „gdzie jesteśmy” jako sektor pozarządowy, jest osiągnięciem bez precedensu i powodem do zasłużonej dumy. - Kuba Wygnański

” Jestem dumna, że Stowarzyszenie Klon/Jawor od 20 lat realizuje badanie „Kondycja organizacji pozarządowych” i że od początku uczestniczę w tym prekursorskim przedsięwzięciu badania organizacji w Polsce. Teraz to wydaje się naturalne,

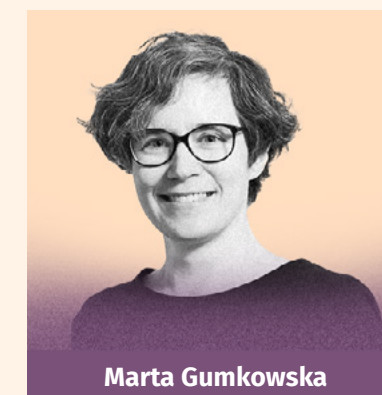
a 20 lat temu to była zupełna nowość: nikt w Polsce (nawet GUS) nie badał „dziwnych tworów” – organizacji pozarządowych. I wszystko trzeba było wymyślić od zera. Najbardziej cieszę się, że udało nam się wytrwać w tym przedsięwzięciu oraz zorganizować i przeprowadzić 9 edycji badania, utrzymać metodologię, jakość oraz znaczenie tego badania. Dziś media powołują się na nasze badania, a organizacje korzystają z nich w wielu swoich działaniach. Startując z tym projektem nie mogliśmy nawet o tym marzyć. A to wszystko dzięki osobom, które były w to zaangażowane i je realizowały. - Urszula Krasnodębska-Maciuta

” Ciężko uwierzyć, że to już 20 lat... Badanie „Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce” to z dużym prawdopodobieństwem największy niepubliczny projekt badawczy poświęcony funkcjonowaniu sektora pozarządowego w skali Europy, jeśli nie świata. Największy, najtrwalszy i – dla nas, ludzi sektora – najważniejszy. Dziewięć edycji, kilkanaście tysięcy uczestniczących organizacji, dziesiątki raportów, publikacji i opracowań – wszystko po to, żeby organizacje wiedziały, jaką stanowią siłę, na czym stoją i jak się zmieniają. Bezsprzecznie jeden z naszych powodów do dumy. Sto lat, „Kondycjo”. - Jan Herbst

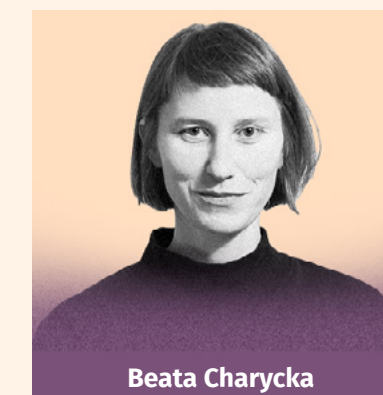
Korzystając z jubileuszu, jaki właśnie obchodzi badanie „Kondycja organizacji pozarządowych”, zebraliśmy w jednym miejscu kluczowe statystyki opisujące przemianę polskich organizacji pozarządowych w ciągu ostatnich 20 lat. Przyglądając się tak długiej perspektywie czasowej możemy zaobserwować zmiany m.in. obszarów i sposobów działania stowarzyszeń i fundacji; ich sytuacji finansowej; kapitału ludzkiego; relacji z otoczeniem; problemów; oceny warunków działania czy nastawienia wobec przyszłości. Mamy nadzieję, że analiza trendów opisujących zmiany w tych aspektach dotyczących środowiska pozarządowego będzie istotnym wkładem w zrozumienie rozwoju polskiego społeczeństwa obywatelskiego.

Zapraszamy do lektury.

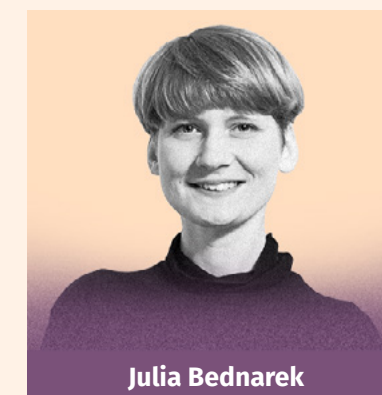
Marta, Beata, Julia
Badania Klon/Jawor

Marta Gumkowska

Beata Charycka

Julia Bednarek

Co wyróżnia „Kondycję organizacji pozarządowych”?

Pierwsze takie badanie w Polsce

Klon/Jawor jako pierwszy w Polsce zaczął gromadzić dane o organizacjach pozarządowych: od 1990 roku wydawał informatory o organizacjach. Z czasem projekt ten wyewoluował do badania na reprezentatywnej próbie. Nasza metodologia i stworzone w badaniu kafeterie, czyli listy odpowiedzi, np. opisujące pola działań organizacji, służyły i służą innym.

Unikalna metodologia

Cykliczność prowadzenia pomiarów, porównywalność oraz reprezentatywność wyników to stałe cechy naszego badania. Dzięki temu możliwe jest monitorowanie przemian sektora społecznego. Więcej o tym przeczytasz w rozdziale dotyczącym metodologii badania.

Bezpłatnie dostępne wyniki

Raporty z badań są dostępne nieodpłatnie w portalu ngo.pl oraz na dedykowanej badaniu stronie kondycja.ngo.pl. Dodatkowo, wyniki badań są upowszechniane poprzez artykuły badawcze publikowane w portalu ngo.pl.

Wiarygodność i rzetelność

Badanie realizujemy z wysoką dbałością o jakość. Na każdym etapie badania, od losowania próby, przez kontakt z organizacjami i zbieranie danych, po ich analizę i prezentację, kierujemy się standardami badawczymi. Dzięki rzetelności metodologicznej dostarczane przez nas dane są wiarygodne. Korzystają z nich kluczowe instytucje państwowe, samorządy i organizacje infrastrukturalne przy projektowaniu rozwiązań dla sektora społecznego.

Użyteczne raporty

Dane z badań są opracowywane i prezentowane w przystępny sposób, aby mogły być użyteczne dla jak najszerszego grona odbiorców i odbiorczyń. Są z powodzeniem wykorzystywane przez studentów i studentki, akademików, pracowników administracji publicznej oraz (oczywiście) przedstawicieli i przedstawicielki sektora społecznego, a także dziennikarzy i dziennikarki.

Szeroki zakres tematyczny

Zbierane w badaniu dane to wyjątkowe połączenie statystyk o organizacjach z opiniami przedstawicieli sektora społecznego. Dane dotyczą praktycznie każdego aspektu funkcjonowania organizacji pozarządowych.

Komentarze eksperckie

Obserwowane w badaniu zmiany oraz zjawiska komentują eksperci i ekspertki sektora społecznego, ale też eksperci branżowi, tematyczni i akademicy specjalizujący się w przemianach społecznych. Komentarze są integralną częścią raportów badawczych, pomagają lepiej zrozumieć wnioski płynące z badań.

Oś czasu badania Stowarzyszenia Klon/Jawor „Kondycja organizacji pozarządowych”

2010

Piąta edycja badania; losowo-warstwowa próba 3766 stowarzyszeń i fundacji; metoda badawcza: bezpośredni wywiad ankietowy wspomagany komputerowo (CAPI); realizacja: agencja badawcza PBS DGA.

Badanie sfinansowano ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki działanie 5.4.1.

W tej edycji badania przyglądano się m.in. współpracy organizacji z samorządem, a także sposobom codziennego funkcjonowania organizacji i zarządzania nimi.

2012

Szósta edycja badania; losowo-warstwowa próba 1513 stowarzyszeń i fundacji; metoda badawcza: bezpośredni wywiad ankietowy wspomagany komputerowo (CAPI); realizacja: agencja badawcza Millward Brown.

Badanie sfinansowano ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, Trust for Civil Society In CEE, Fundacji im. Stefana Batorego oraz Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

W tej edycji badania analizowano m.in. współpracę organizacji z administracją publiczną, w szczególności z samorządem szczebla gminnego.

2015

Siódma edycja badania; losowo-warstwowa próba 3800 stowarzyszeń i fundacji; metoda badawcza: bezpośredni wywiad ankietowy wspomagany komputerowo (CAPI); realizacja: agencja badawcza Millward Brown.

Badanie sfinansowano z programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG, a także z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich oraz środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Dodatkowo przebadano 200 ochotniczych straży pożarnych, którym poświęcono osobny raport.

W tej edycji badania skupiono się m.in. na jakości zatrudnienia w sektorze społecznym, sytuacji jego pracowników oraz zróżnicowaniu branżowemu i regionalnemu sektora pozarządowego.

2018

Ósma edycja badania; losowo-warstwowa próba 1300 stowarzyszeń i fundacji; metoda badawcza: wywiad kwestionariuszowy online wypełniany samodzielnie przez organizacje (CAWI, 1100 organizacji) oraz bezpośredni wywiad ankietowy wspomagany komputerowo (CAPI; 200 organizacji); realizacja: część CAWI realizowało Stowarzyszenie Klon/Jawor, a części CAPI agencja badawcza Kantar Millward Brown.

Badanie sfinansowano ze środków Fundacji im. Stefana Batorego oraz Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

W tej edycji badania przyglądano się m.in. fundraisingowi oraz korzystaniu z nowych technologii w organizacjach.

2021

Dziewiąta edycja badania; losowo-warstwowa próba 1200 stowarzyszeń i fundacji; metoda badawcza: wywiad kwestionariuszowy online wypełniany samodzielnie przez organizacje (CAWI); realizacja: Stowarzyszenie Klon/Jawor.

Badanie sfinansowano ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, Fundacji im. Stefana Batorego oraz środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego.

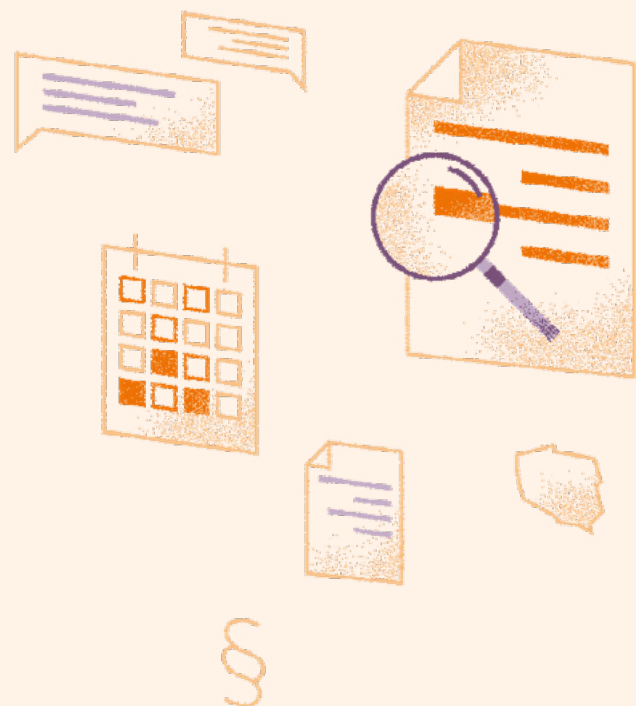
W tej edycji badania pytano organizacje m.in. o wpływ pandemii COVID-19 na sytuację organizacji oraz o kryzys klimatyczny.

Metodologia badania

Badanie „Kondycja organizacji pozarządowych” zespół Badań Klon/Jawor realizuje cyklicznie co 2-3 lata od 2002 roku. Jest to największe, niezależne badanie stowarzyszeń i fundacji w Polsce. Do tej pory przeprowadziliśmy 9 edycji tego badawczego projektu.

Kwestionariusz

„Kondycja organizacji pozarządowych” to badanie ilościowe, które realizujemy w oparciu o kwestionariusz pozwalający zapewnić porównywalność wyników kolejnych edycji. Trzon kwestionariusza jest niezmienny, dlatego możliwe jest obserwowanie zmian w czasie w oparciu o poszczególne wskaźniki kondycji polskich stowarzyszeń i fundacji – tak jak to robimy w niniejszym raporcie. Poza pytaniami powtarzanymi w każdej edycji badania, podejmujemy też tematy aktualnie ważne. Dlatego w każdej odsłonie badania pojawiają się nowe wątki lub pytania pogłębiające wybrane zagadnienia. Przyglądaliśmy się m.in. pracy w organizacjach pozarządowych, relacjom z samorządem, wpływowi pandemii na sytuację organizacji.

Próba badawcza

Wyróżnikiem badania „Kondycja organizacji pozarządowych”, na tle innych badań sektora społecznego, jest nie tylko cykliczność prowadzenia pomiarów, ale też reprezentatywność wyników. Oznacza to, że na podstawie danych zebranych w badaniu można wyciągać wnioski na temat wszystkich organizacji pozarządowych w Polsce.

W każdej edycji badania jest losowana (z rejestru REGON) reprezentatywna próba licząca od 900 do 3800 stowarzyszeń i fundacji. Najmniej liczną próbę przebadano w 2008, a najliczniejszą – w 2015 roku. Tej wielkości próby losowe pozwalały przeprowadzić rzetelne i statystycznie istotne analizy dla całego sektora pozarządowego. Zwiększenie próby (jak np. w 2015 roku) umożliwiło wykonanie statystycznie istotnych obliczeń dla mniejszych części próby, np. organizacji z poszczególnych województw.

Próba ma charakter losowo-warstwowy. Wyróżniamy co najmniej dwie warstwy:

- forma prawna – fundacje, stowarzyszenia (poza ochotniczymi strażami pożarnymi),
- wielkość miejscowości, w której organizacja jest zarejestrowana – wieś; miasta do 50 tys. mieszkańców i mieszkańek; miasta 50-200 tys. mieszkańców i mieszkańek; miasta powyżej 200 tys. mieszkańców i mieszkańek; Warszawa.

W przypadku prób o bardzo dużych liczebnościach próby były też warstwowane ze względu na województwo. Dodatkowo w próbie wyróżniamy segment organizacji sportowych (kluby sportowe).

Realizacja badania

Sposób realizacji badania „Kondycja organizacji pozarządowych” zmieniał się w czasie. W latach 2002-2008 badanie było prowadzone w formie PAPI (ang. paper & pen personal interview), tzn. bezpośredniego wywiadu ankietowego prowadzonego przez ankietera, który wpisywał odpowiedzi organizacji w papierowy kwestionariusz.

W 2010 roku rozpoczęto realizację badania w formie CAPI (ang. computer-assisted personal interview). Oznacza to, że wylosowane do badania organizacje odwiedziła osoba ankietująca, która odpowiedzi organizacji wprowadzała do ankiety komputerowej. Realizacja badania metodami PAPI i CAPI, ze względu na konieczność bezpośredniego kontaktu z organizacjami, wymagała współpracy z zewnętrzną agencją badawczą, która dysponowała odpowiednio rozbudowaną siecią ankieterską.

W 2015 roku po raz pierwszy badanie było realizowane częściowo samodzielnie przez Stowarzyszenie Klon/Jawor, a częściowo jego realizacja była zlecana agencji. Część próby realizowana przez Stowarzyszenie była przebadana metodą CAWI (ang. computer-assisted web interview), czyli poprzez kwestionariusz online wypełniany samodzielnie przez organizację.

Od 2018 roku badanie jest w całości realizowane przez Stowarzyszenie Klon/Jawor metodą CAWI.

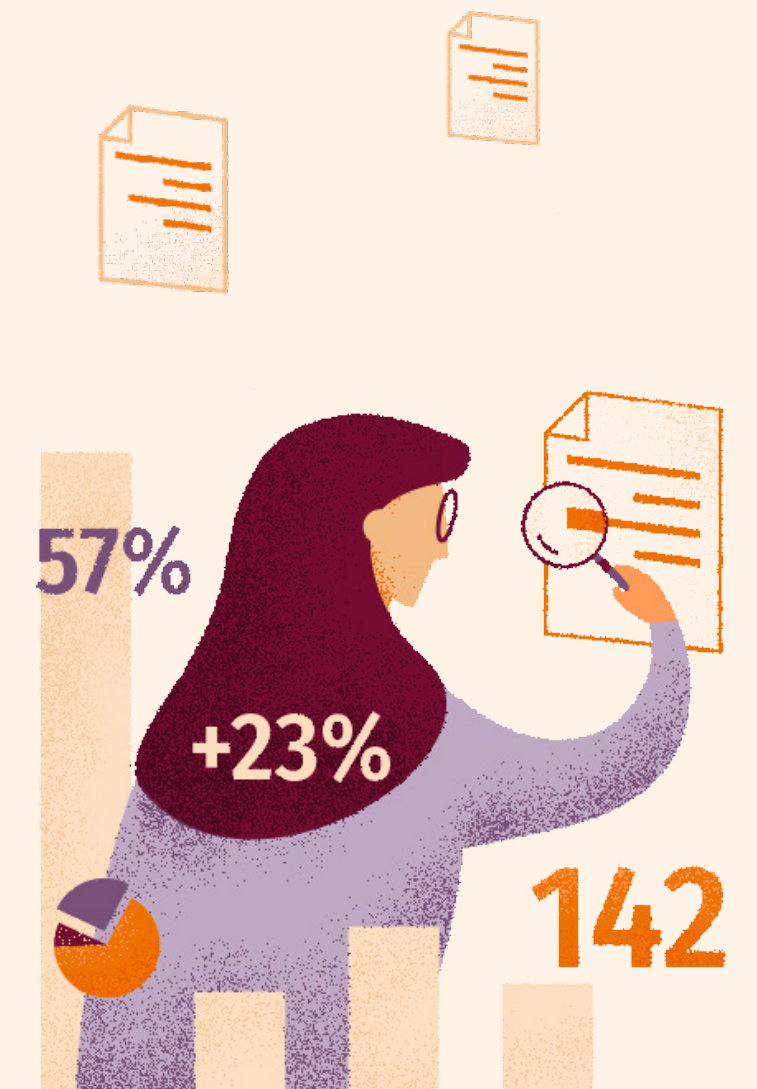
Każdorazowo, bez względu na sposób realizacji badania, dane są zbierane z zachowaniem zasady poufności. Respondentkami i respondentami są osoby pełniące zarządcze funkcje w organizacji, dobrze zorientowane w jej sytuacji, m.in. członkowie i członkinie zarządów, dyrektorzy i dyrektorki.

Analiza danych

Analizy są przeprowadzane przy wykorzystaniu wag analitycznych korygujących proporcje poszczególnych podmiotów w próbie względem populacji (z uwzględnieniem wyróżnionych warstw oraz segmentów próby). Dla poziomu ufności 95%, przy wielkości frakcji 0,5, maksymalny błąd statystyczny wynosi +/- 3%. Podczas wykonywania analiz zakłada się poziom istotności statystycznej $p < 0,05$.

Podsumowanie kluczowych trendów

Powstawanie organizacji

- Rośnie liczba zarejestrowanych organizacji, choć jednocześnie spada udział tych, które aktywnie działają.
- Rośnie procent zakładanych fundacji, a spada stowarzyszeń.

Działanie organizacji

- Wydłuża się przeciętny staż działania organizacji.
- Proporcje między organizacjami, które działają w poszczególnych dziedzinach, są stabilne i ulegają niewielkim zmianom. Najwięcej organizacji zajmuje się sportem, edukacją i kulturą.
- Organizacje wykorzystują coraz bardziej różnorodne formy działań, przede wszystkim w zakresie świadczenia usług społecznych.

Finanse organizacji

- Przeciętne przychody stowarzyszeń i fundacji zwiększają się pod względem wartości nominalnej, jednak ich siła nabywcza nie rośnie.
- Organizacje coraz częściej korzystają ze środków publicznych. Jednocześnie środki te (szczególnie publiczne środki zagraniczne) stanowią coraz większą część w łącznym budżecie wszystkich organizacji.

Ludzie w organizacjach

- Stowarzyszenia i fundacje coraz częściej korzystają ze wsparcia wolontariuszek i wolontariuszy, jednak spada liczba osób, na których zaangażowanie może liczyć przeciętna organizacja.
- Zmniejsza się baza członkowska stowarzyszeń.
- Organizacje coraz częściej opłacają pracę wykonywaną na ich rzecz.
- Rośnie udział kobiet w zarządach organizacji oraz wśród członków i członkiń stowarzyszeń.

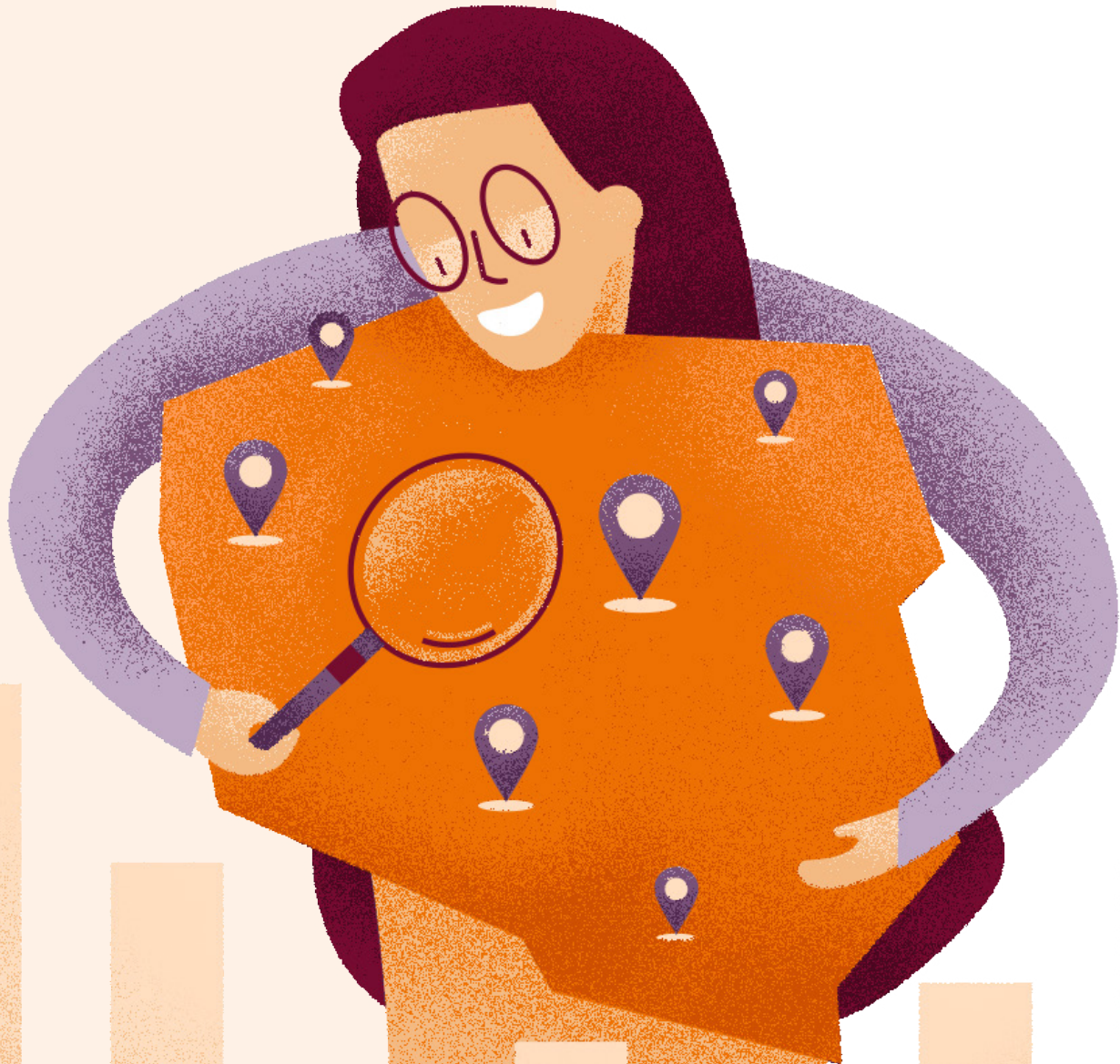
Relacje zewnętrzne organizacji

- Coraz częściej stowarzyszenia i fundacje utrzymują chociażby sporadyczny kontakt z partnerami z różnych sektorów.
- Dynamicznie rośnie wykorzystanie przez organizacje internetu do komunikacji z otoczeniem – w ostatnim czasie służą temu przede wszystkim media społecznościowe.

Warunki działania organizacji

- Coraz dotkliwiej organizacje odczuwają problemy związane z biurokracją i formalnymi wymogami grantodawców, a także kapitałem ludzkim, m.in. brakiem osób gotowych zaangażować się w działania, wypaleniem liderów i lidererek.
- Organizacje są coraz mniej optymistyczne w postrzeganiu warunków funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w najbliższej przyszłości.

Liczba organizacji pozarządowych

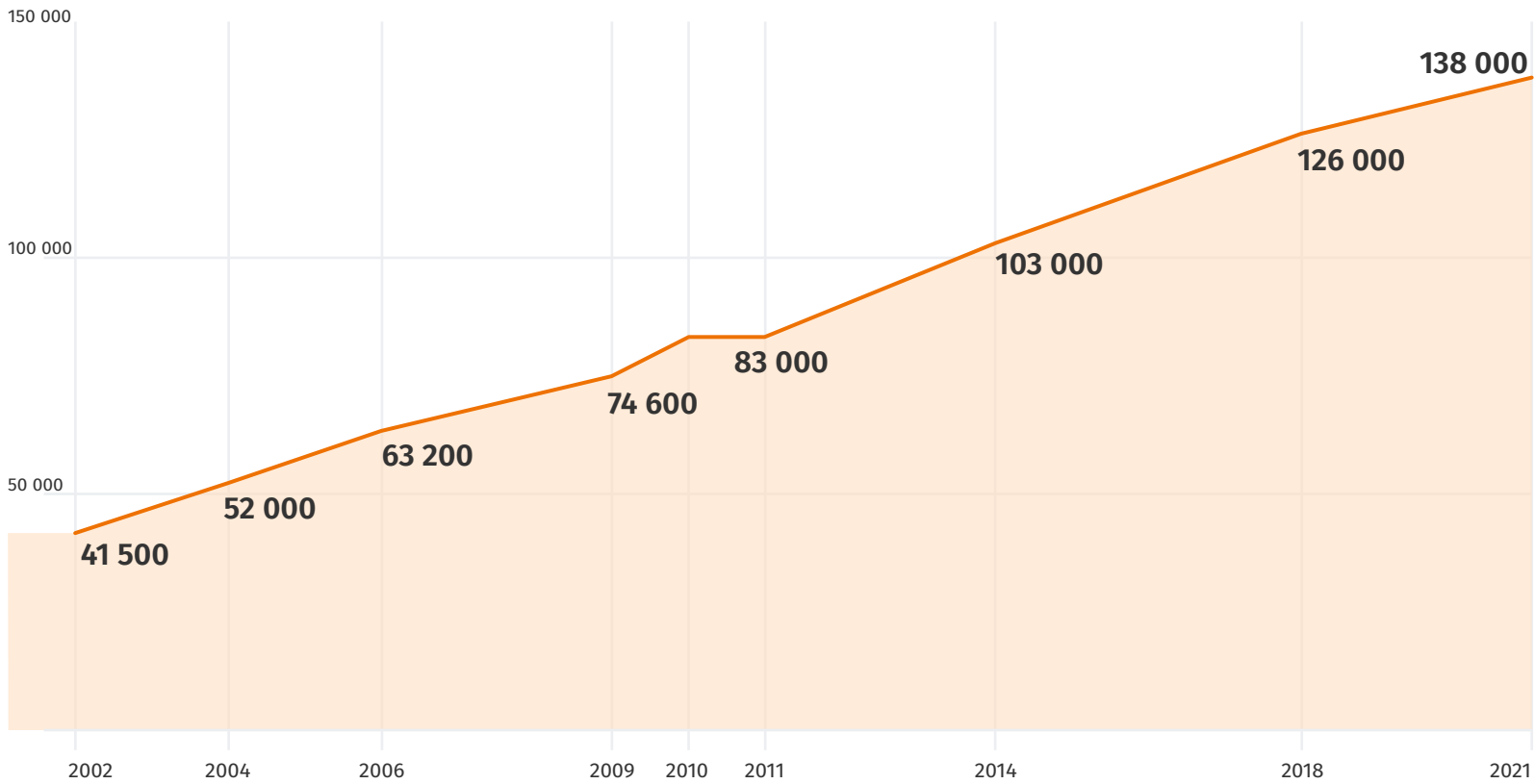
Sektor społeczny może być definiowany na kilka różnych sposobów, a przez to też w różny sposób może być szacowana jego wielkość.

Definicja zaproponowana w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie jest bardzo szeroka: do sektora społecznego można zaliczyć wszelkie podmioty, które nie stanowią elementu struktury państwa i nie działają w celu osiągnięcia zysku. Dlatego w skład szeroko rozumianego sektora społecznego wchodzi różne od siebie organizacje, np. stowarzyszenia (rejestrowe, „zwykłe”, „kluby sportowe”

czy ochotnicze straże pożarne), fundacje, pozostałe organizacje członkowskie, inicjatywy społeczne czy ruchy miejskie, organizacje kościelne i koła gospodyń wiejskich.

W tym raporcie, podobnie jak w całym badaniu „Kondycja organizacji pozarządowych, koncentrujemy się na wąskiej definicji sektora, czyli fundacjach i stowarzyszeniach (z wyłączeniem ochotniczych straży pożarnych). Są to najczęściej występujące formy prawne organizacji pozarządowych i właśnie je badamy od 20 lat w Stowarzyszeniu Klon/Jawor.

Liczba organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji)

Opracowanie własne na podstawie danych z rejestru KRS i REGON.

Z danych, które gromadzimy na podstawie oficjalnych rejestrów (REGON i KRS) wynika, że liczba zarejestrowanych w Polsce organizacji pozarządowych wzrosła ponad trzykrotnie w ciągu ostatnich 20 lat. W 2002 roku sektor społeczny składał się z około 41 tys. fundacji i stowarzyszeń, a w 2021 roku liczba zarejestrowanych organizacji wyniosła 138 tys. To średnio 5 tys. nowych organizacji, które powstawały każdego roku.

Jednocześnie warto podkreślić, że powyższe dane dotyczą organizacji zarejestrowanych, nie zaś tych, które faktycznie działają. Można przypuszczać, że odsetek aktywnych

organizacji spada: choć ciągle rejestrują się nowe organizacje, to te, które zaprzestały działań często nie są wyrejestrowywane i w sztuczny sposób „zawyżają” liczbę organizacji w rejestrze. Między rokiem 2002 a 2012 szacowaliśmy, że aktywne podmioty stanowią około 75% tych zarejestrowanych, w kolejnych latach zakładaliśmy, że stanowią około 70%-65%, a obecnie – na podstawie danych GUS – udział faktycznie działających stowarzyszeń i fundacji wśród wszystkich zarejestrowanych organizacji szacujemy na 50%.

Przyglądając się ogólnej liczbie zarejestrowanych organizacji pozarządowych w Polsce widzimy, że obecnie na jedną fundację przypadają niecałe cztery stowarzyszenia. Kiedy jednak spojrzymy na nowo powstające organizacje obserwujemy, że w ciągu ostatnich 10 lat dynamika przyrostu nowych fundacji jest dużo większa, podczas gdy stowarzyszeń powstaje coraz mniej. W 2021 roku powstało 5 tys. nowych organizacji i „tylko” 800 więcej stowarzyszeń niż fundacji, czyli niecałe półtora raza więcej. Jeszcze w 2011 roku powstało trzy razy więcej stowarzyszeń niż fundacji, a w 2001 roku różnica była ponad sześciokrotna.

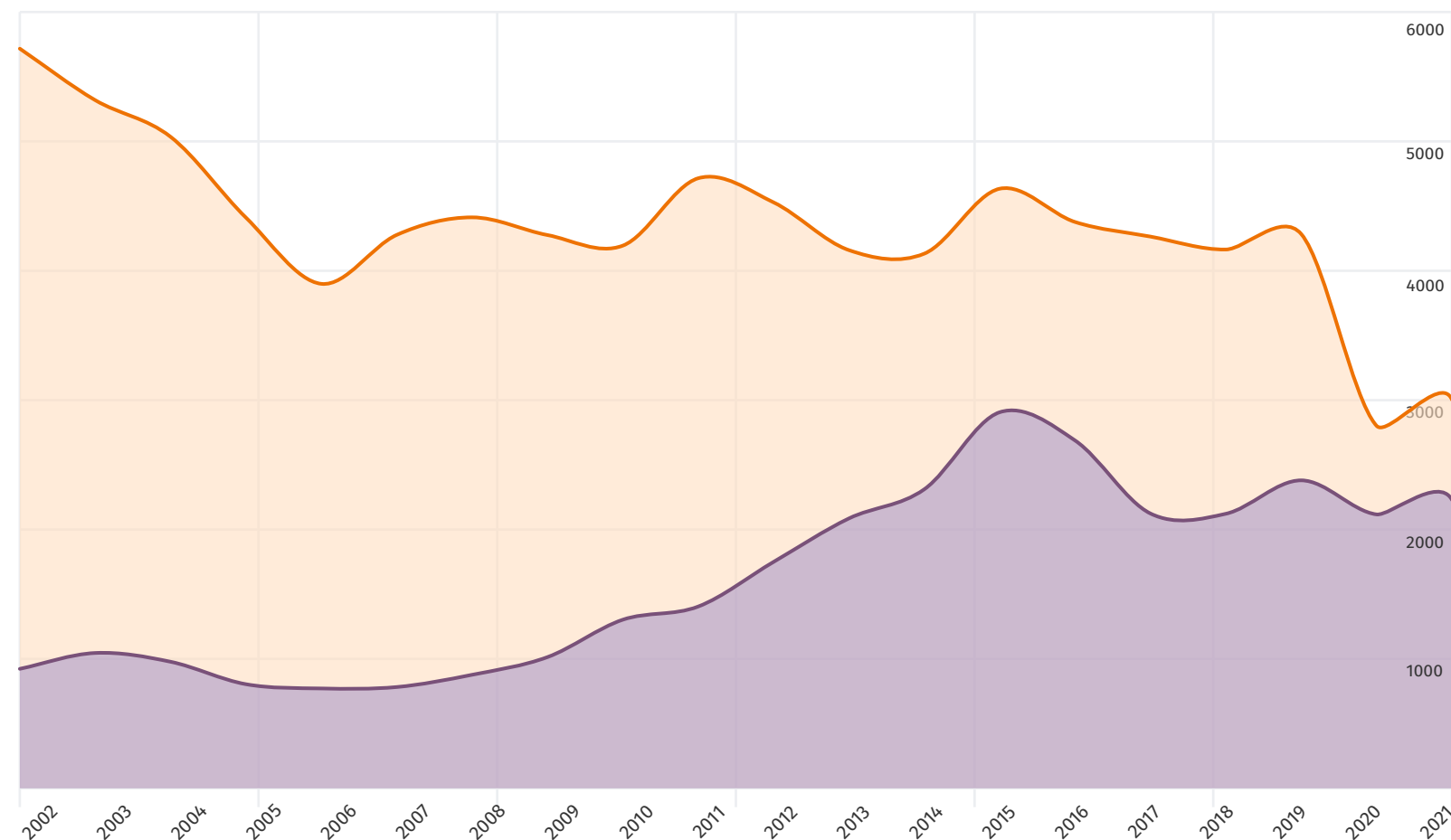
Polki i Polacy coraz chętniej zakładają fundacje, nawet pomimo tego, że wymagania formalne dotyczące zakładania stowarzyszeń uległy w ostatnich latach uproszczeniu. W 2016 roku zmniejszono minimalną liczbę osób potrzebnych do założenia stowarzyszenia: z 15 do 7 osób.

Rosnąca chęć zakładania fundacji w Polsce może wynikać z różnych kwestii, między innymi związanych z celem powstawania organizacji i sposobem jej zarządzania. Zazwyczaj osoby, które zakładają fundację, mają swój autorski pomysł i wizję, chcą mieć wpływ na działanie organizacji, a także zachować go w przyszłości. W stowarzyszeniach natomiast ważne jest kolektywne i demokratyczne podejmowanie decyzji, co wymaga większej ilości czasu i zaangażowania. Czasami też członkinie i członkowie angażują się w stowarzyszenie na samym początku, a następnie przestają tak intensywnie uczestniczyć w jego pracach. Dodatkowo prostsza struktura wewnętrzna fundacji (wystarczy tylko zarząd, nie ma konieczności powoływania innych organów) sprawia, że zarządzanie fundacją jest łatwiejsze i szybsze, gdyż można to robić nawet jednoosobowo.

Eksperci i ekspertki podkreślają również, że wzrostowa dynamika w powstawaniu fundacji może być powiązana z łatwiejszymi warunkami, które trzeba spełnić, aby ją założyć – wystarczy do tego tylko jedna osoba i nie jest potrzebny znaczący kapitał finansowy czy materialny („[Forma ma znaczenie](#)”, Badania Klon/Jawor 2019). Warto pamiętać jednak, że nadal w Polsce jest dużo więcej stowarzyszeń niż fundacji i są to najbardziej popularne formy prawne, jakie przyjmują organizacje społeczne w Polsce.

Liczba nowo powstających organizacji pozarządowych

Stowarzyszenia (bez OSP) Fundacje

Opracowanie własne na podstawie danych z rejestru KRS i REGON. Warto zauważyć, że 1 stycznia 2001 roku zaczął działać Krajowy Rejestr Sądowy, więc stosunkowo wysoka liczba nowych stowarzyszeń na początku lat dwutysięcznych wynika częściowo z obowiązkowego przerejestrowywania się organizacji do nowego rejestru.

Staż działania organizacji

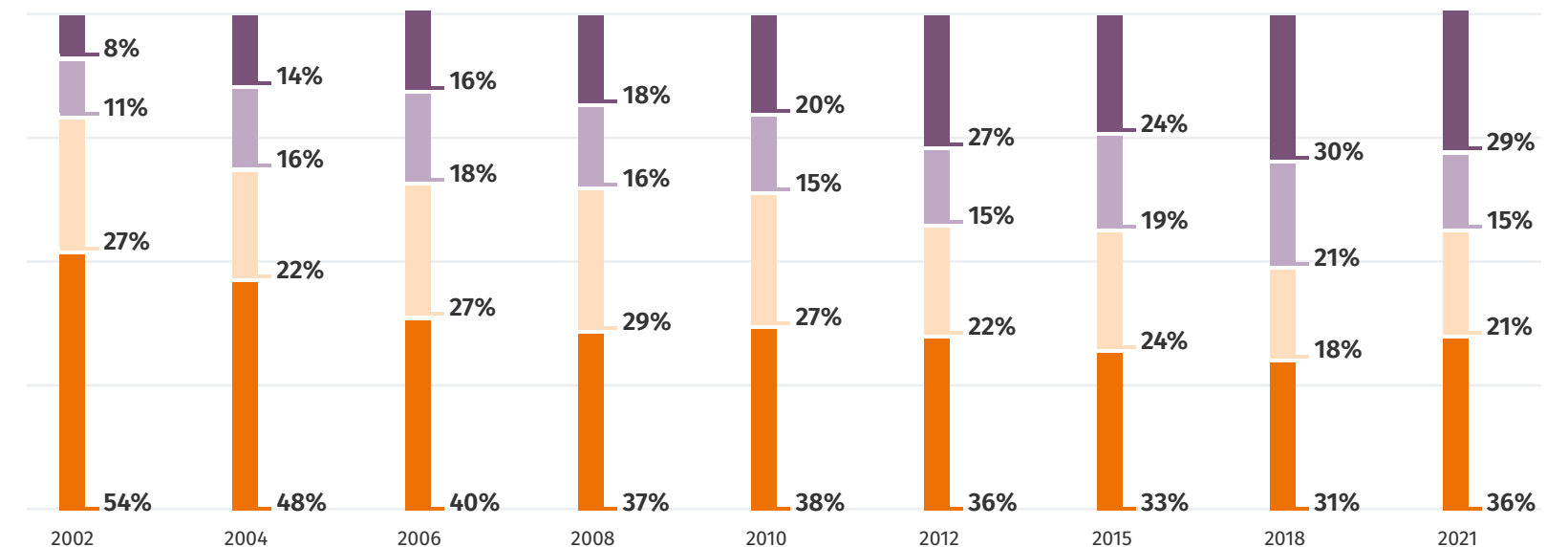

W ciągu ostatnich 20 lat wyraźnie zmieniła się struktura „wieku” organizacji. W 2002 roku organizacje o najkrótszym stażu działania (nieprzekraczającym 5 lat) było niemal siedem razy więcej niż tych działających ponad 15 lat. Po 20 latach proporcja między „najmłodszymi” i „najstarszymi” organizacjami wyraźnie się zmieniła. W 2021 roku udział stowarzyszeń i fundacji działających krócej niż 5 lat zmniejszył się do 36%, zaś odsetek tych, które są aktywne od ponad 15 lat, zwiększył się do 29%.

Polski sektor pozarządowy stopniowo dojrzewa, co ma wpływ na zmiany w kondycji organizacji i sposobie ich funkcjonowania.

Staż działania organizacji pozarządowych

■ Nie więcej niż 5 lat
 ■ Od 6 do 10 lat
 ■ Od 11 do 15 lat
 ■ Ponad 15 lat

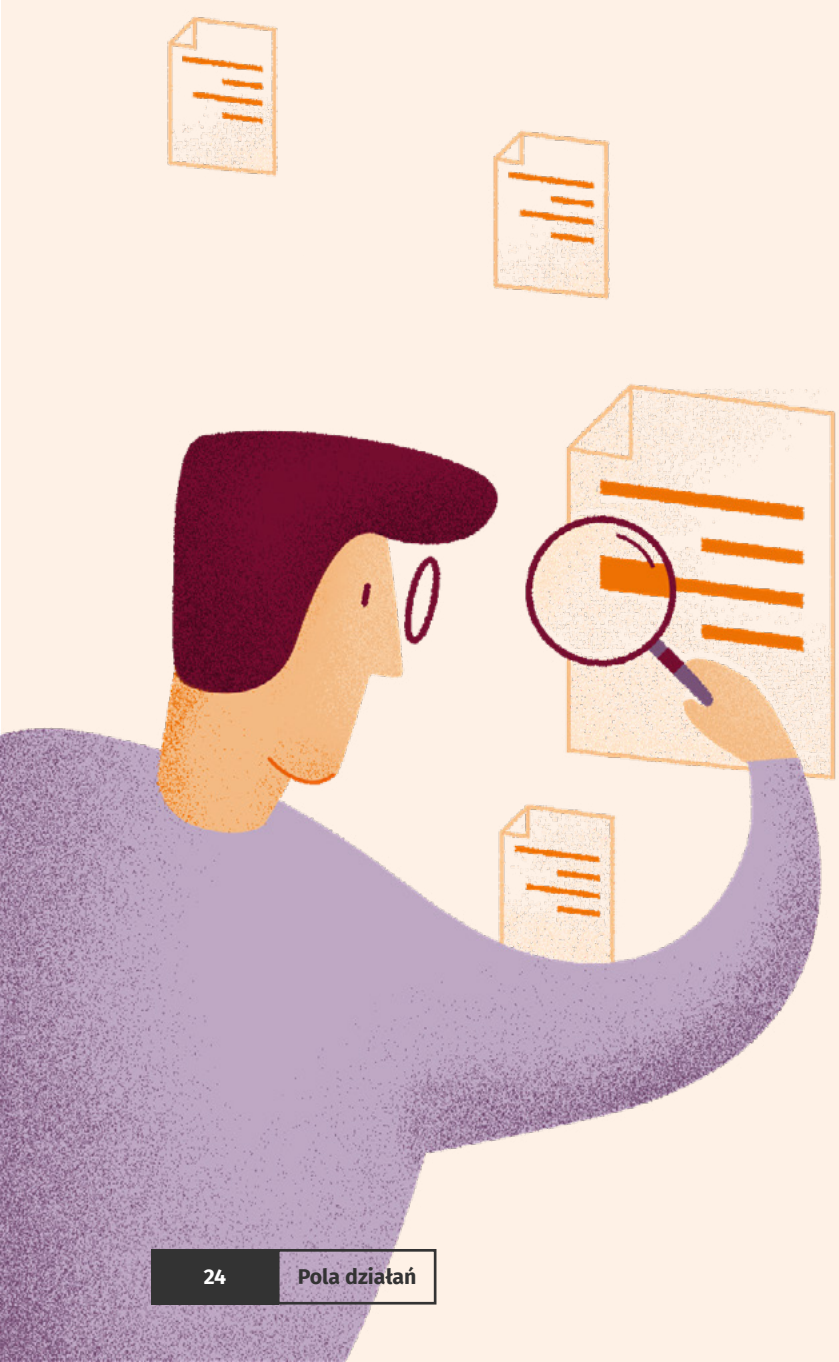

Wyraźny wzrost udziału organizacji o najdłuższym stażu (przy jednoczesnym spadku odsetka organizacji o stażu najkrótszym) w latach dwutysięcznych można łączyć z gwałtownym rozwojem sektora obywatelskiego po roku '89. Początek lat dziewięćdziesiątych cechował dynamiczny przyrost nowych organizacji – te z nich, które przetrwały, po roku 2005 przekraczały granicę 15 lat stażu działania.

Można powiedzieć, że w latach 2002-2021 polski sektor pozarządowy stopniowo dojrzewał, co miało wpływ na zmiany w kondycji organizacji i sposobie ich funkcjonowania. Z naszych badań wynika, że organizacje o krótszym stażu częściej działają akcyjnie, mają mniejsze zasoby finansowe,

działają raczej na zasadzie pracy społecznej i wolontariatu, a także bardziej optymistycznie patrzą w przyszłość. Z kolei organizacje o dłuższym stażu charakteryzują się bardziej stabilnymi strukturami: działają bardziej regularnie, częściej zatrudniają personel i mają większe budżety, choć jednocześnie odczuwają więcej problemów niż organizacje o krótkim stażu. Nie bez znaczenia jest też fakt, że wraz z dojrzewaniem organizacji dojrzewają także jej liderzy i liderki – duża część z nich jest w zarządzie nieprzerwanie od powstania stowarzyszenia czy fundacji. Oznacza to zarówno coraz większe doświadczenie, jak i ryzyko wypalenia czy zmęczenia.

Pola działań organizacji

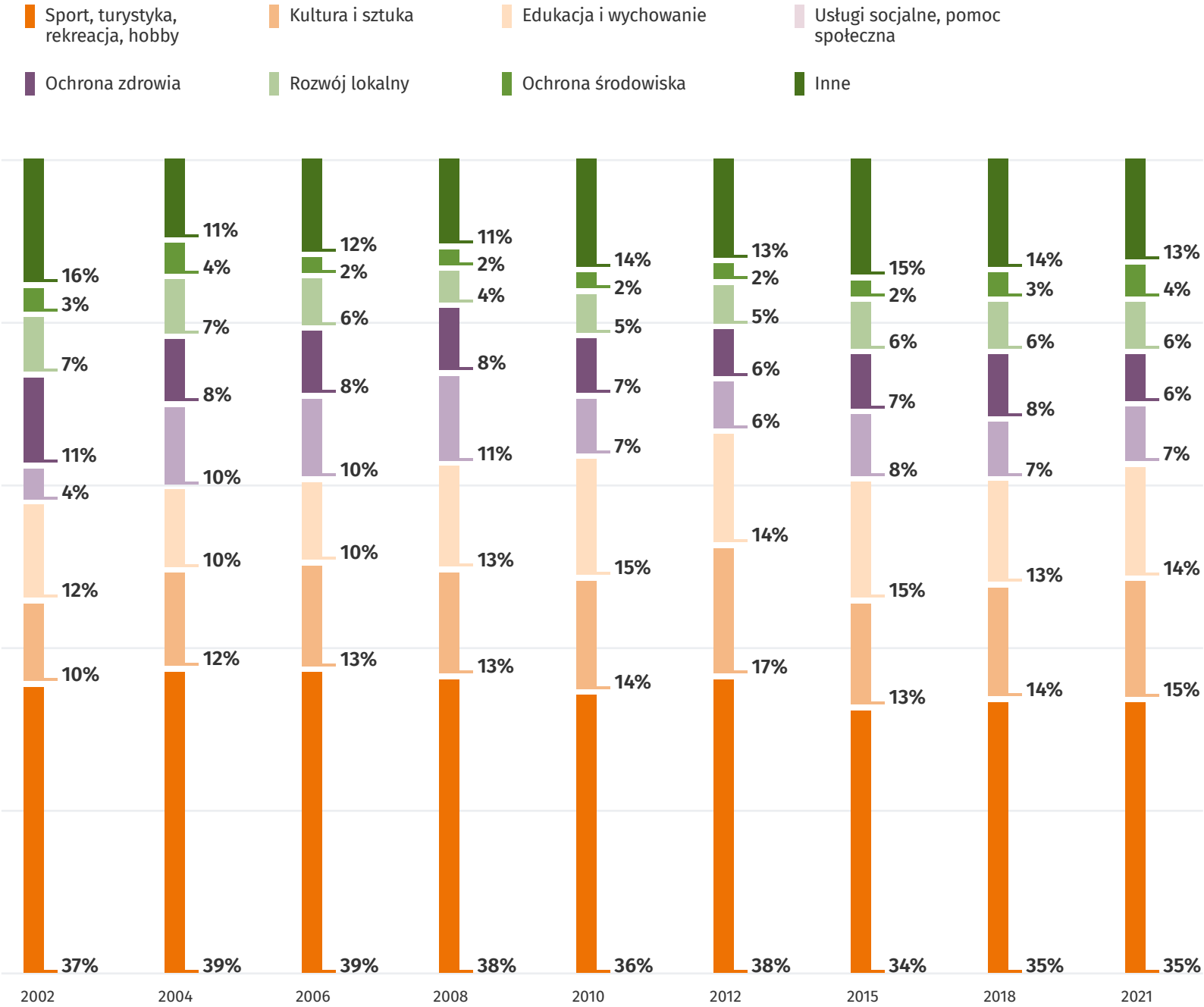

Fundacje i stowarzyszenia w Polsce zajmują się wieloma dziedzinami, a większość organizacji jest wielobranżowa – nie skupia się tylko na jednym obszarze działania i średnio wymienia około trzy różne tematy, w których podejmuje jakąś aktywność.

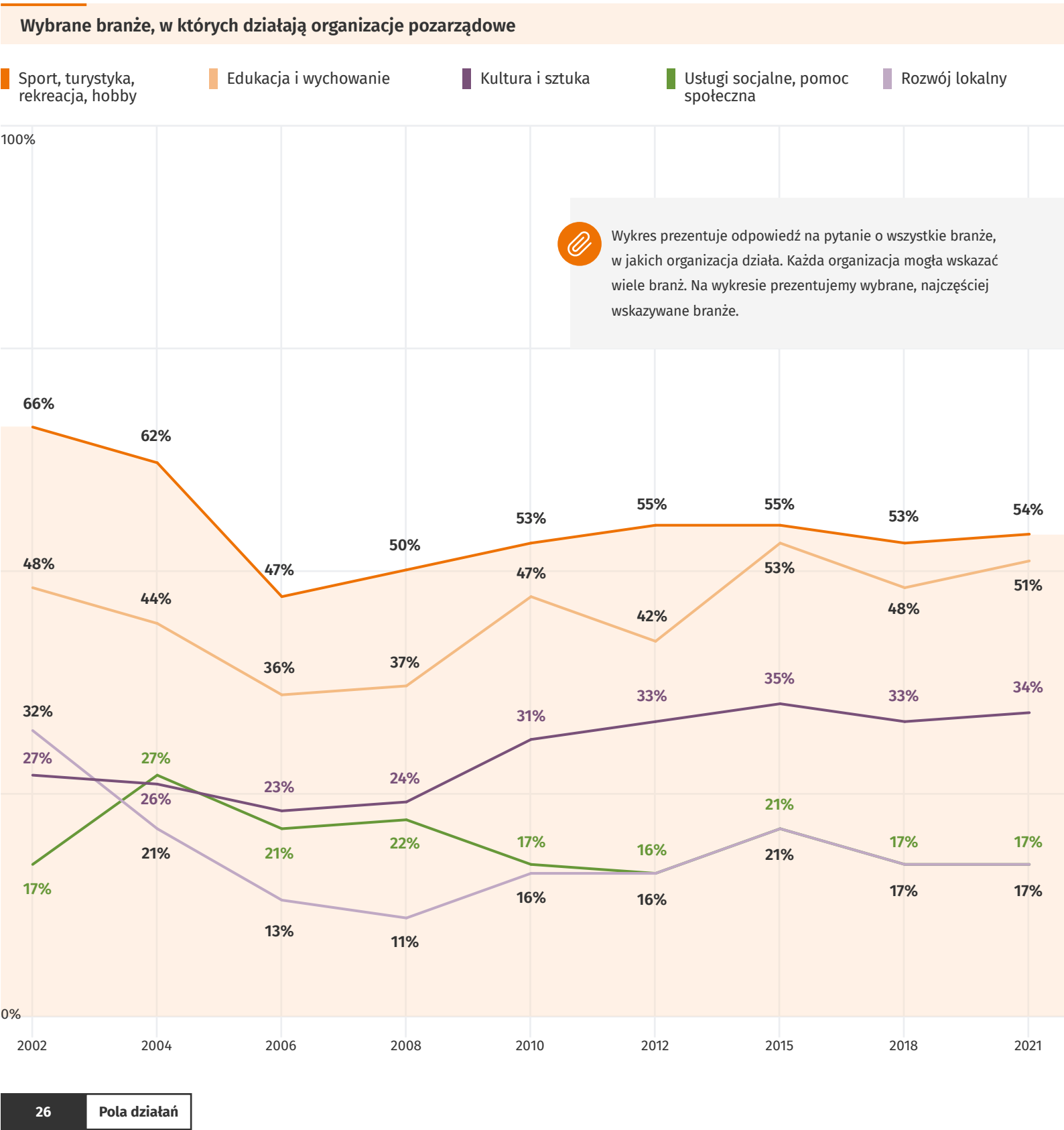
W badaniu „Kondycja organizacji pozarządowych” pytamy zarówno o jeden podstawowy obszar, w którym działa organizacja, jak i o wszystkie branże, którymi się zajmuje. W odniesieniu do głównego pola działania organizacji obserwujemy raczej niewielkie zmiany w ciągu ostatnich 20 lat.

Od 2002 roku najczęściej organizacji określa swoją główną branżę jako sport, turystyka, rekreacja, hobby – średnio 37% sektora deklaruje działalność właśnie w tym obszarze. Kolejną popularną dziedziną działania fundacji i stowarzyszeń jest edukacja i wychowanie – odsetek organizacji, które się w niej specjalizują nie ulegał większym zmianom i wynosił pomiędzy 12 a 15%. W ciągu pierwszych 10 lat badania nastąpił stosunkowo duży wzrost (o 7 punktów procentowych) udziału organizacji zajmujących się kulturą i sztuką, a następnie ich odsetek nagle spadł. Również odsetek organizacji z dziedziny usług socjalnych i pomocy społecznej ulegał różnym zmianom: w latach 2004-2008 rósł, a od 2010 roku utrzymuje się na poziomie pomiędzy 6 a 8% sektora. Największy spadek wystąpił zaś w branży ochrony zdrowia – z 11% organizacji w 2002 roku do 6% w 2021. Niezmiennie od 20 lat trzy główne pola działań organizacji stanowią sport, edukacja oraz kultura – tymi trzema obszarami zajmuje się łącznie około 2/3 sektora społecznego w Polsce.

Podstawowe branże, w których działają organizacje pozarządowe

Wykres prezentuje odpowiedź na pytanie o główną branżę, w której działa organizacja. Organizacja mogła wskazać tylko jedną branżę.

Branże, które mieszczą się w kategorii „inne” to od 11% do 16% sektora społecznego. Zaliczamy tu takie dziedziny jak: rynek pracy i aktywizacja zawodowa, badania naukowe, wsparcie organizacji i inicjatyw obywatelskich, prawo i prawa człowieka, sprawy pracownicze, ratownictwo i bezpieczeństwo, religia, działalność międzynarodowa, podtrzymywanie tożsamości narodowej. Każdą z tych branż zajmuje się 3% sektora społecznego lub mniej.

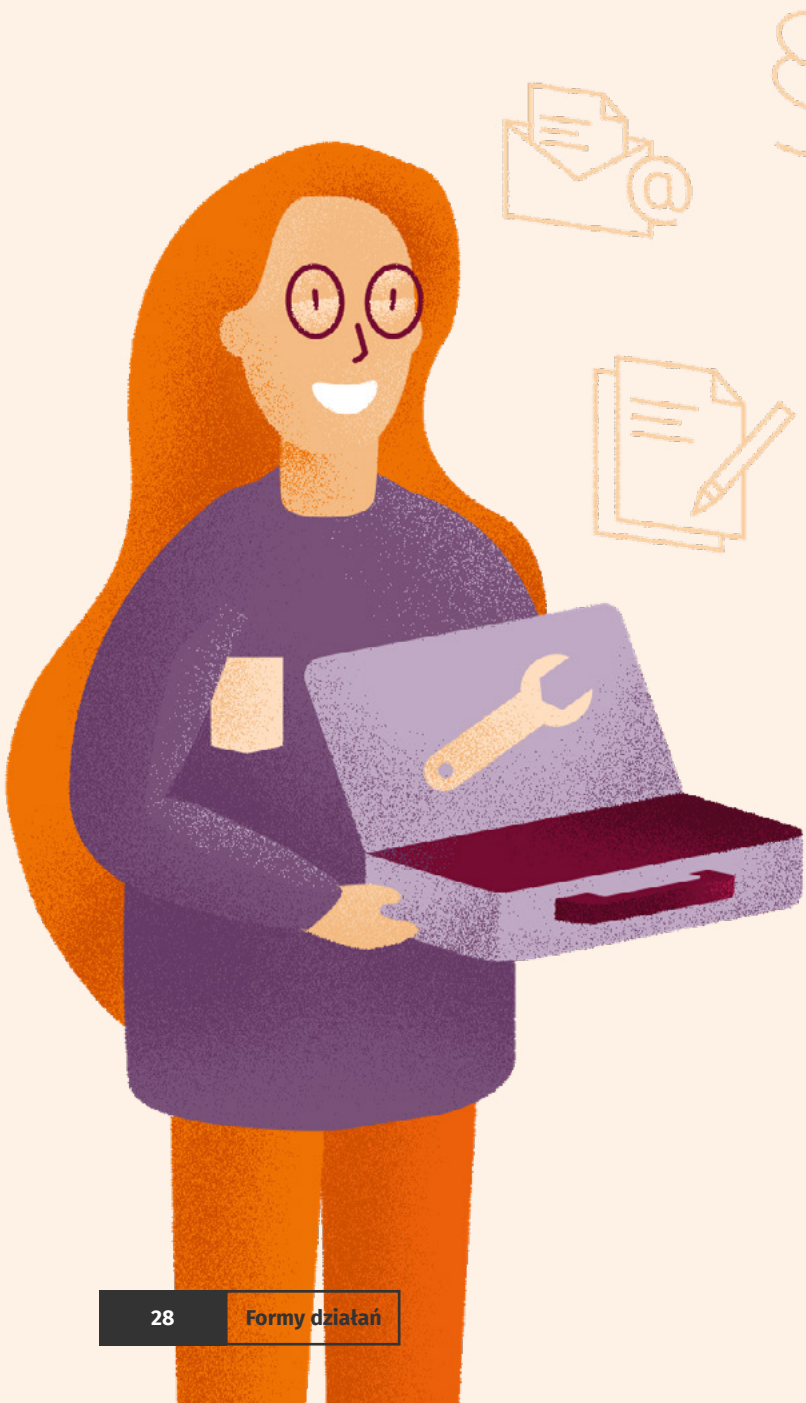
Działalność wielobranżowa jest charakterystyczna dla organizacji pozarządowych, dlatego w badaniu monitorujemy też inne, poza podstawowym, obszary aktywności organizacji. I tu, przyglądając się wszystkim branżom działania danej organizacji, można zaobserwować dość duże zmiany w ciągu ostatnich 20 lat. Znaczne spadki (o 12-15 punktów procentowych) odnotowały branże: sport, turystyka, rekreacja, hobby; ochrona zdrowia; rozwój lokalny. I choć coraz mniejsza część sektora społecznego podejmuje działania w obszarze sportu, to nadal ponad połowa (54%) organizacji się nim zajmuje, np. prowadząc zajęcia sportowe, organizując imprezy rekreacyjne. Inną ciekawą zmianą w odniesieniu do branż działania stowarzyszeń i fundacji jest stopniowy wzrost zaangażowania organizacji w obszar kultury i sztuki, a także edukacji i wychowania.

Niezmiennie od 20 lat trzy główne pola działań organizacji stanowią sport, edukacja oraz kultura – tymi trzema obszarami zajmuje się łącznie około 2/3 sektora społecznego w Polsce.

Z badań wizerunku organizacji pozarządowych wśród polskiego społeczeństwa wiemy, że organizacje społeczne są kojarzone przede wszystkim z pomaganiem osobom potrzebującym, zbieraniem pieniędzy na ważne cele i opieką nad zwierzętami czy środowiskiem („Wizerunek organizacji pozarządowych”, Badania Klon/Jawor 2015). Z kolei z [sondażu z 2020 roku](#) wynika, że najbardziej widoczne w społeczeństwie są działania organizacji na rzecz praw zwierząt, równości płci czy w obszarze pomocy społecznej.

Zestawienie danych o obszarach działań organizacji z danymi o społecznym wizerunku sektora społecznego ujawnia więc pewien paradoks, polegający na tym, że postrzeganie organizacji na zewnątrz różni się znacznie od rzeczywistej sytuacji w sektorze. Trendy pokazują, że niezmiennie od 20 lat zdecydowana większość sektora społecznego (około 2/3) działa w branżach sportowej, kulturalnej i związanej z edukacją, a te nie są tak często dostrzegane i doceniane przez polskie społeczeństwo. Wydaje się, że w związku z tym nadal dużo osób korzystających z usług czy biorących udział w działaniach organizacji nie zdaje sobie sprawy przez jakiego rodzaju podmioty są one realizowane. Stąd też może wynikać stosunkowo niski odsetek Polek i Polaków (16% w 2020 roku), którzy deklarują osobiste kontakty z organizacjami.

Formy działań organizacji

Niezależnie od branży, w której działa organizacja, może ona realizować swoje cele na różne sposoby, w różnych formach.

Od 20 lat fundacje i stowarzyszenia w Polsce najczęściej podejmują działania skierowane bezpośrednio do swoich odbiorców i odbiorczyń, czyli świadczą usługi swoim członkom i członkiniom czy odbiorcom i odbiorczyniom (tak deklaruje między 57% a 71% organizacji). Taka działalność usługowa była nieco rzadziej prowadzona w latach 2010-2015 (w porównaniu do początku lat dwutysięcznych), ale w ostatnich latach znowu zyskuje na znaczeniu. Podobny trend, tzn. notowania pewnego spadku na początku drugiej dekady XX wieku, aby „odbić się” w ostatnich latach, obserwujemy właściwie w odniesieniu do większości form działań.

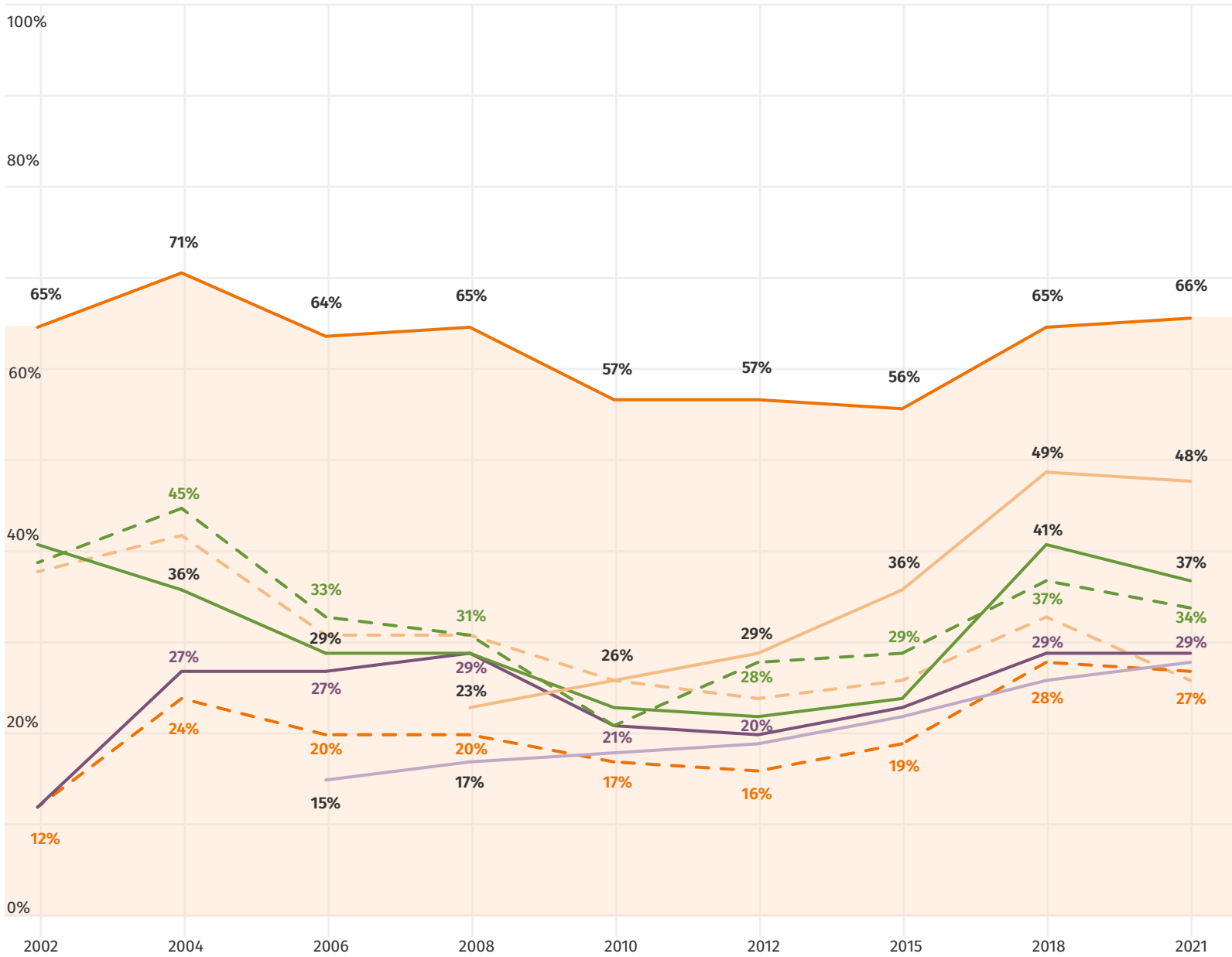
Kolejną co do popularności formą działania, niezmiennie od 2010 roku, jest działalność informacyjna. Obecnie prowadzi ją prawie połowa organizacji (48%) i jest to forma, która zyskała na znaczeniu najbardziej spośród wszystkich innych – o 25 punktów procentowych od pierwszego pomiaru w 2008 roku.

Inne, znaczne wzrosty w ciągu ostatnich 20 lat (o 13-17 punktów procentowych) możemy zaobserwować w takich formach działań jak: finansowe lub rzeczowe wspieranie osób indywidualnych, wspieranie innych organizacji i inicjatyw obywatelskich oraz organizowanie wzajemnej pomocy, grup samopomocowych. Zaś największy spadek (o 12 punktów procentowych) osiągnęło reprezentowanie i rzecznictwo interesów członków lub klientów organizacji. Deklaracje dotyczące prowadzenia tej formy działania malały stopniowo od 2004 roku. Coraz rzadziej organizacje także mobilizują i edukują opinię publiczną, a także animują współpracę między organizacjami lub instytucjami w Polsce.

Wymienione powyżej formy działań są jednymi z wielu, które mogą podejmować organizacje. Między 2002 a 2021 rokiem średnio 18% sektora społecznego sięgało też po inne sposoby realizowania swoich celów.

Formy działań organizacji pozarządowych

- Bezpośrednie świadczenie usług członkom, klientom organizacji
- Działalność informacyjna
- Animowanie współpracy między organizacjami w Polsce
- Mobilizowanie i edukowanie opinii publicznej
- Finansowe lub rzeczowe wspieranie osób indywidualnych
- Organizowanie wzajemnej pomocy
- Wspieranie innych organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich
- Reprezentowanie i rzecznictwo interesów członków, klientów organizacji

Patrząc na 20-letnią perspektywę realizacji badania „Kondycja organizacji pozarządowych” można zauważyć, że wiele monitorowanych form działań zanotowało w tym czasie wzrosty, co oznacza, że coraz częściej organizacje sięgają po różne metody działań. Może to świadczyć o stopniowej dywersyfikacji form działań organizacji pozarządowych w Polsce i wypróbowywaniu nowych sposobów osiągnięcia swoich celów misyjnych.

Warto podkreślić, że organizacje pozarządowe pełnią wiele różnych funkcji w państwach demokratycznych, właśnie dzięki różnorodnym formom działania, które wybierają. W naukach społecznych opisano kilka typologii tych funkcji, ale [jedną z bardziej aktualnych wyróżnia:](#)

- podmioty świadczące usługi (ang. Civil Society Organizations as service providers),
- organizacje umożliwiające zaangażowanie obywatelskie, w tym organizacje rzecznicze (ang. CSOs as an expression of civic engagement),
- organizacje wspierające dobro wspólne (ang. CSOs as financial intermediaries)
- oraz organizacje obywatelskie służące innowacjom społecznym (ang. CSOs as social innovators).

Przyglądając się danym o formach działań organizacji wydaje się, że od lat sektor społeczny w Polsce realizuje – odnosząc się do wyżej opisanej typologii – przede wszystkim funkcję usługową. Robi to poprzez

dostarczanie usług o charakterze pomocowym, socjalnym, edukacyjnym, kulturalnym czy sportowym, a także poprzez prowadzenie działalności informacyjnej. Z kolei coraz mniej organizacji zdaje się realizować funkcje rzecznicze i mobilizujące społeczeństwo, gdyż widać spadki w zakresie reprezentowania i rzecznictwa interesów członków i członkiń, a także mobilizowania i edukowania opinii publicznej.

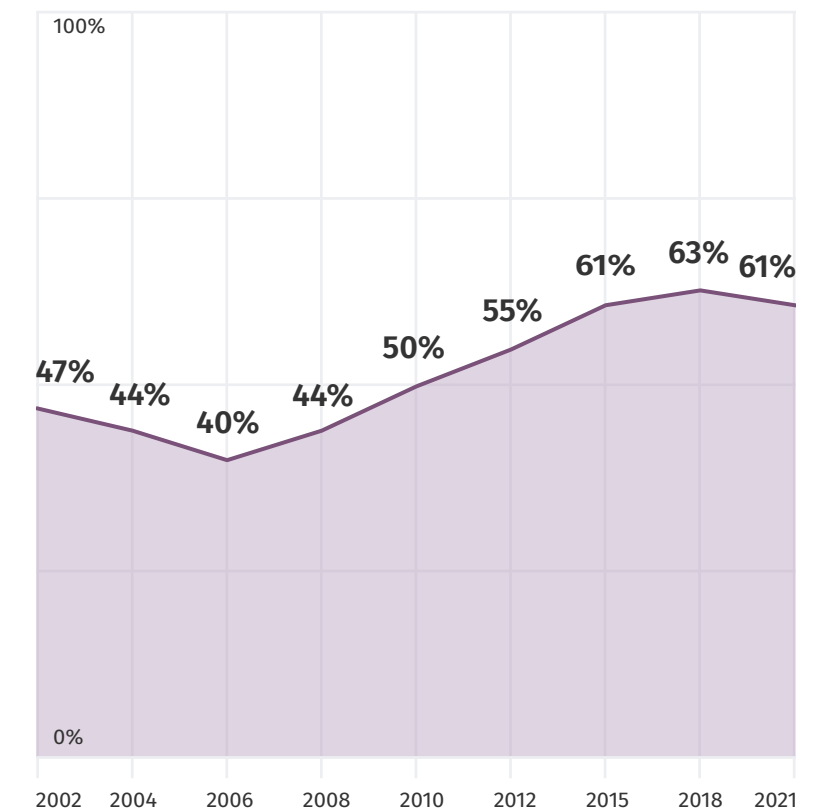
Wolontariat w organizacjach

W badaniu „Kondycja organizacji pozarządowych” wolontariuszkami i wolontariuszami nazywamy osoby spoza organizacji, które angażują się dobrowolnie i nieodpłatnie w działania organizacji, bez względu na to, czy mają podpisaną umowę wolontariacką, czy też nie.

Od 2006 roku sukcesywnie rósł odsetek fundacji i stowarzyszeń, które korzystały z pracy wolontariuszek i wolontariuszy – w ciągu dziesięciu lat wzrósł o ponad 20 punktów procentowych. Odwrócenie wzrostowego trendu nastąpiło w 2021 roku, kiedy to po raz pierwszy od ponad dekady zaobserwowaliśmy spadek odsetka organizacji organizujących wolontariat.

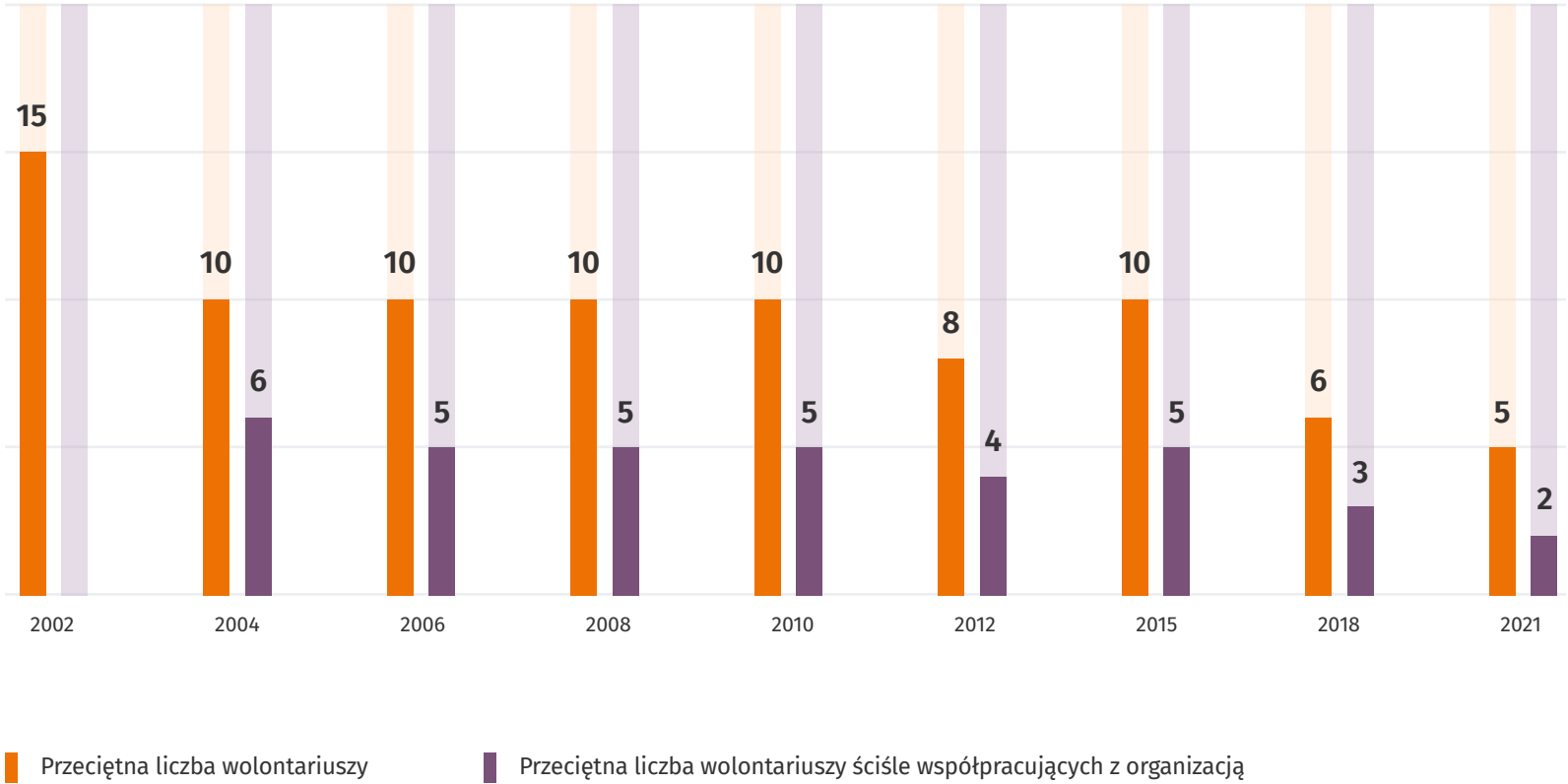
Odsetek organizacji współpracujących z wolontariuszkami i wolontariuszami

Co ważne, zwiększający się do 2018 roku odsetek organizacji, które angażowały do swoich działań wolontariuszki i wolontariuszy nie oznacza, że coraz więcej osób podejmowało się wolontariatu. Od lat obserwujemy zmniejszanie się grona osób zaangażowanych w wolontariat w przeciętnej organizacji. Od 2002 roku przeciętna liczba wolontariuszek i wolontariuszy włączających się w prace organizacji w ciągu roku zmalała

trzykrotnie (z 15 do 5 osób w 2021 roku). Również duże spadki odnotowaliśmy w liczbie wolontariuszek i wolontariuszy ściśle współpracujących z organizacją tj. pracujących na jej rzecz co najmniej raz w miesiącu.

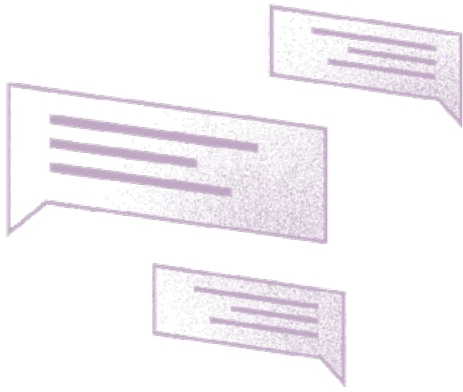
Przeciętna liczba osób, którą organizacja angażuje w wolontariat

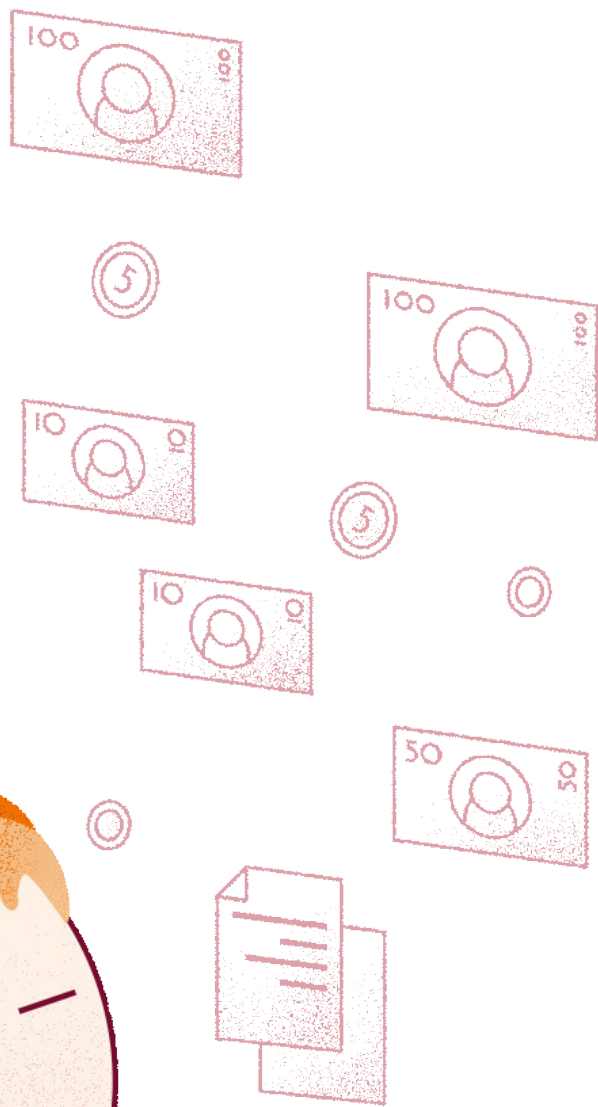
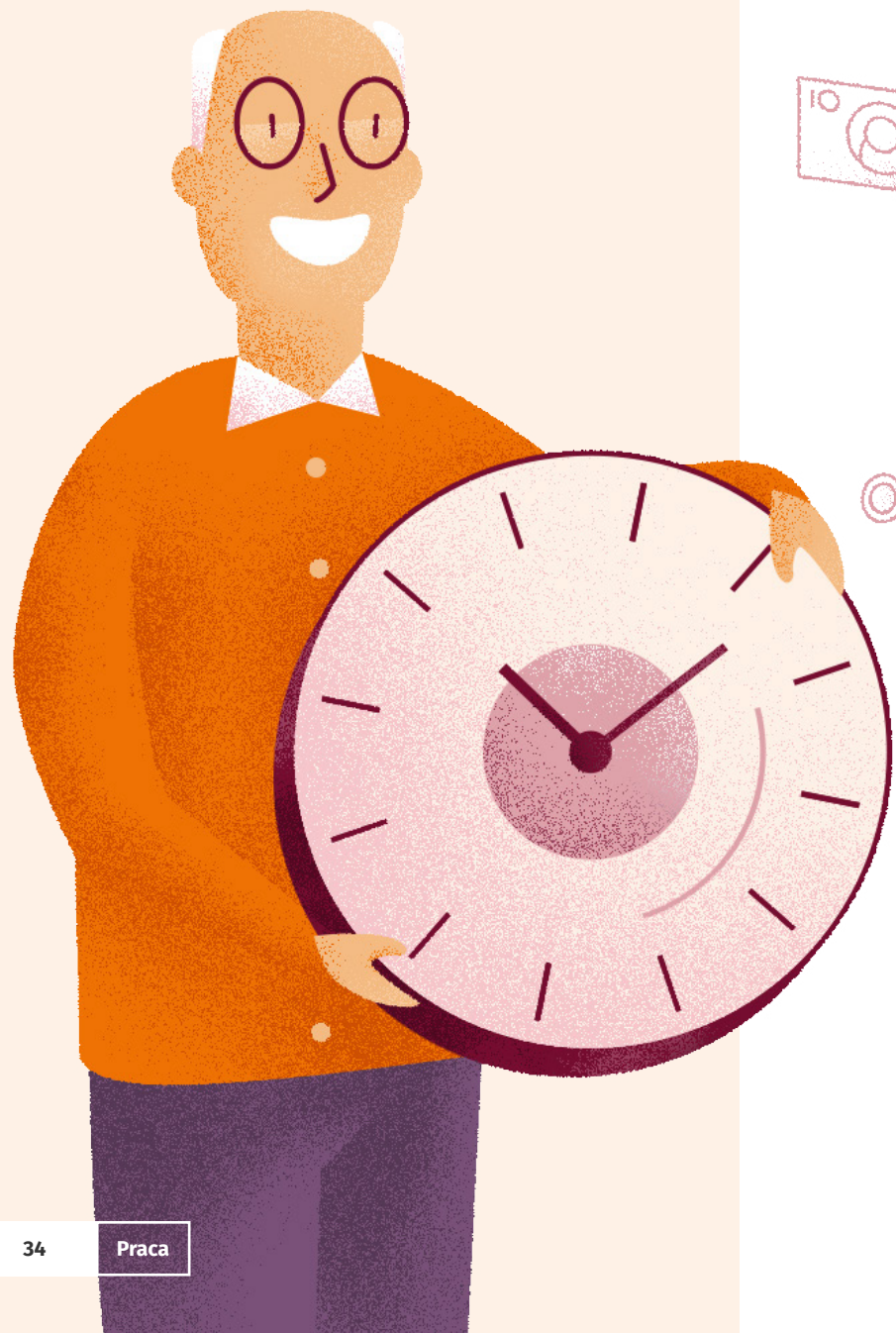
Badanie „Kondycja organizacji pozarządowych” przygląda się tematowi wolontariatu z perspektywy organizacji. Z kolei zaangażowanie Polek i Polaków w wolontariat monitoruje Centrum Badania Opinii Społecznej w serii corocznych badań „Aktywności i doświadczenia Polaków”. Z danych CBOS wynika, że odsetek osób, które deklarowały pracę w charakterze wolontariuszki czy wolontariusza wzrósł z 4% w 2006 roku do 8% w 2017 roku, a następnie zaczął spadać. Podobny nagły spadek w liczbie osób włączających się w prace organizacji na zasadach wolontariatu obserwujemy także w naszych badaniach pomiędzy 2015 a 2018 rokiem.

Ten spadkowy trend nadal się utrzymuje i po 2018 roku mógł być spowodowany pandemią i ograniczeniem możliwości wolontariatu. Dodatkowo, w ostatnich latach widoczna jest tendencja do bardziej oddolnego zaangażowania społecznego, niekoniecznie w ramach struktur oferowanych przez organizacje pozarządowe – zaangażowanie w grupy nieformalne, oddolne inicjatywy, szczególnie widoczne w pandemii czy po rozpoczęciu się wojny w Ukrainie. Duży wzrost odsetka fundacji i stowarzyszeń, które korzystają z pracy wolontariuszek i wolontariuszy może też świadczyć o wzroście konkurencji na „rynku wolontariackim”. Coraz więcej podmiotów zaczęło oferować możliwość zaangażowania się w wolontariat, a osób chętnych do takiej pracy nie jest wystarczająco dużo względem potrzeb. Dlatego też organizacje na swój sposób muszą rywalizować o zaangażowanie społeczne w ich działania, co dodatkowo pogłębia ogólny kryzys kapitału ludzkiego w sektorze społecznym.

Coraz więcej organizacji korzysta z wolontariatu, ale spada liczba wolontariuszek i wolontariuszy, którzy angażują się w przeciętnej organizacji.

Praca w organizacjach

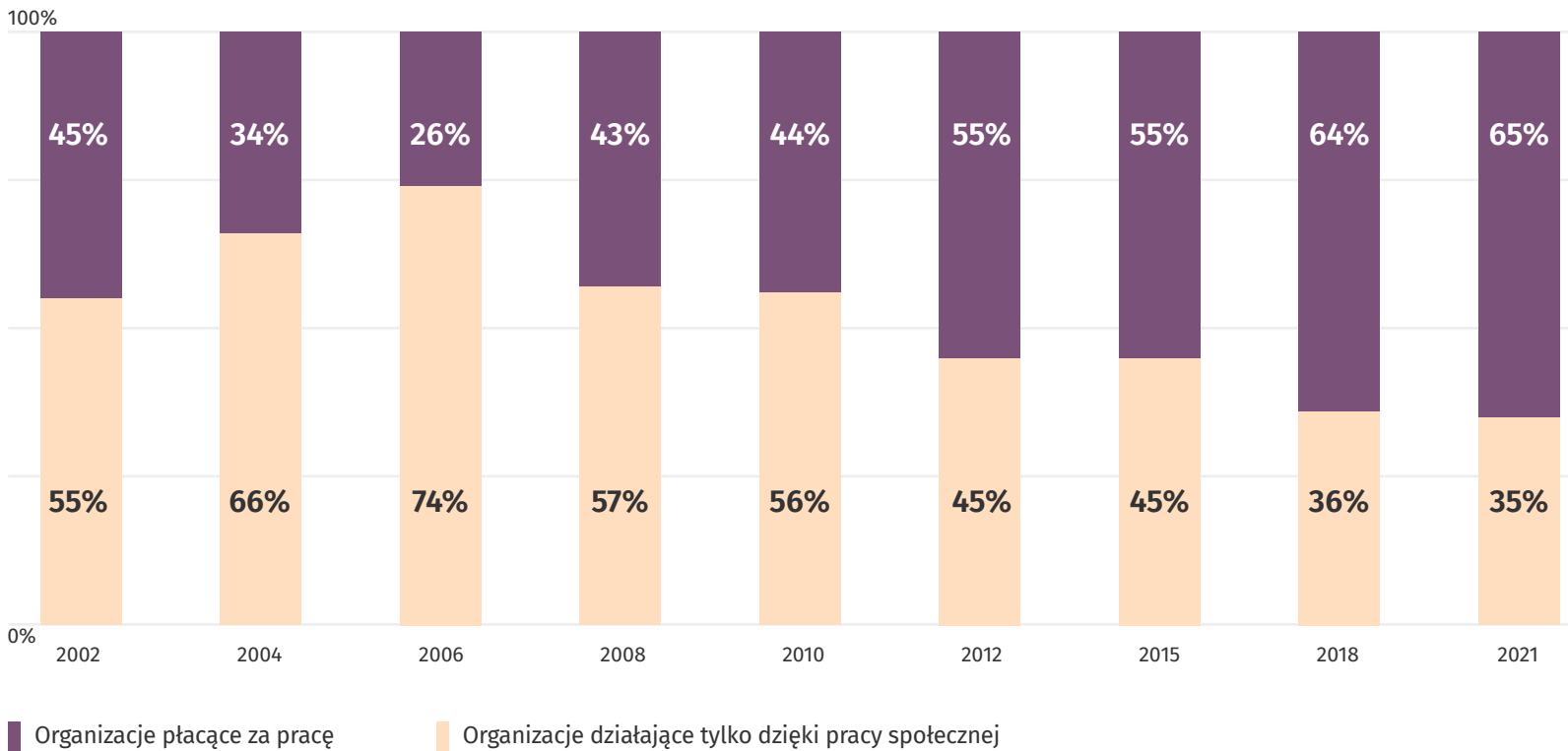

Organizacje pozarządowe są kojarzone ze społecznym, bezpłatnym zaangażowaniem działaczek i działaczy. Jednakże, poza pracą społeczną, korzystają też z pracy odpłatnej. Przyglądając się długiej, 20-letniej perspektywie czasowej obserwujemy zmianę w charakterze, w jakim organizacje angażują osoby do pracy i do działania na rzecz stowarzyszeń czy fundacji. Z biegiem czasu powiększa się grupa organizacji, które płacą za pracę, zmniejsza się natomiast odsetek organizacji, które działają wyłącznie dzięki pracy bezpłatnej, społecznej. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że jako organizacje płacące za pracę rozumiemy tu takie podmioty, które wynagradzają co najmniej jedną osobę, bez względu na formę zatrudnienia i wymiar czasu pracy.

W 2002 roku 55% stowarzyszeń i fundacji w ogóle nie opłacało pracy wykonywanej na rzecz organizacji. W kolejnych latach grupa tych organizacji powiększyła się, aby w 2006 roku osiągnąć rekordową wartość: wtedy 74%, czyli niemal trzy czwarte organizacji pozarządowych, działało wyłącznie w oparciu o bezpłatne zaangażowanie osób.

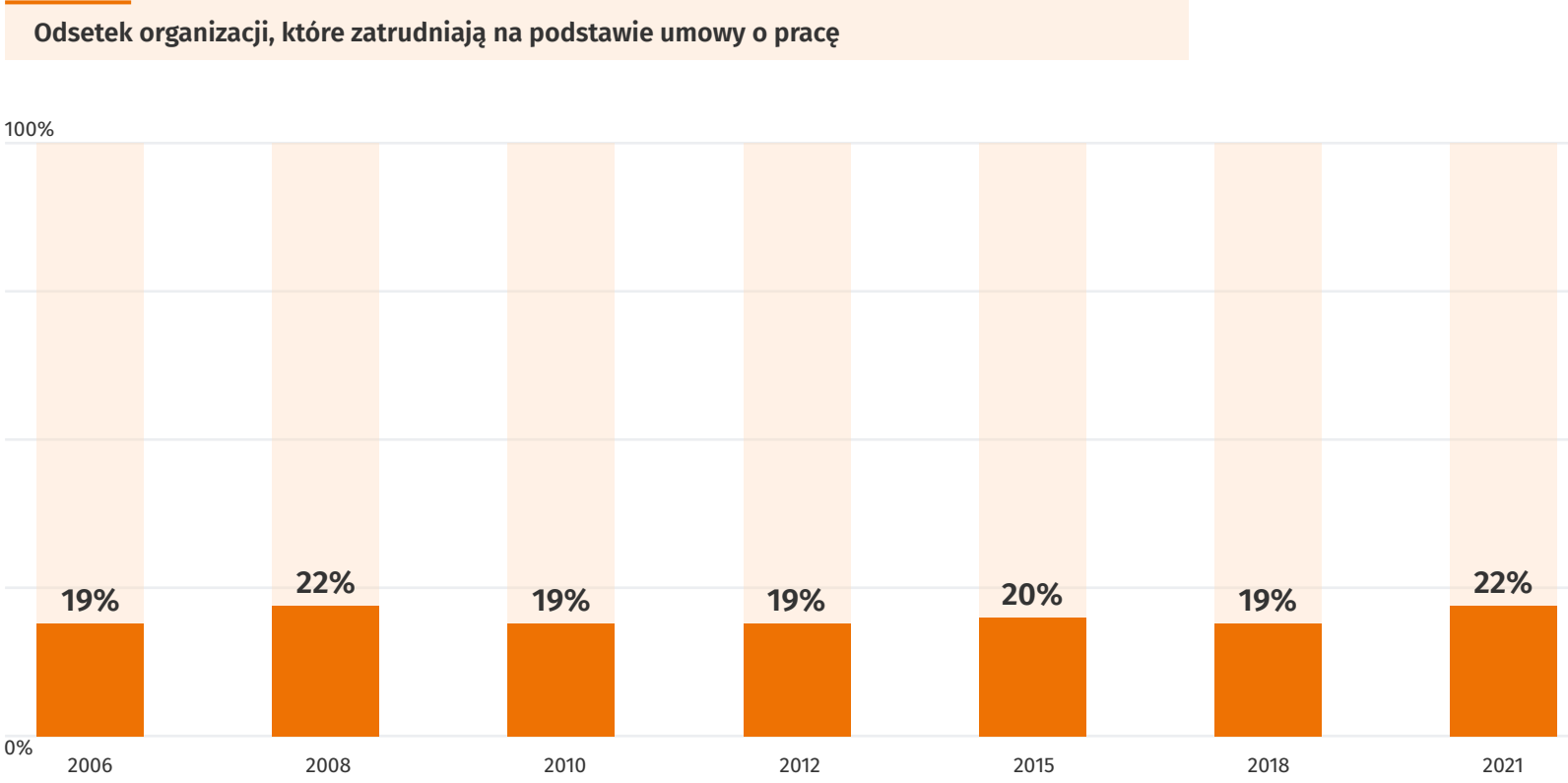
W następnych latach obserwujemy sukcesywne odwracanie się proporcji między organizacjami płacącymi za pracę i tymi, które tego nie robią. Według ostatnich danych, w 2021 roku organizacji, które działały tylko dzięki pracy społecznej było 35% (najmniej w historii naszych badań), co oznacza, że niemal dwie na trzy organizacje wynagradzają finansowo pracę osób.

Odsetek organizacji, które płacą za pracę lub działają całkowicie społecznie

Zgodnie z najnowszymi danymi 65% stowarzyszeń i fundacji korzysta z pracy odpłatnej, choć zakres i wymiar tej pracy może być różny. Mieści się tu zarówno praca wykonywana regularnie, na podstawie umowy o pracę, jak i sporadycznie, przez współpracowników i zleceniobiorców. Ciekawe zmiany zaszły w obszarze pracy regularnej wykonywanej na rzecz organizacji: od 2012 roku (kiedy zaczęliśmy zbierać te dane). Sukcesywnie rośnie grupa organizacji ze stałym, płatnym personelem – w 2021 roku tak działających organizacji było 41%.

Specyficzną formą regularnej pracy dla organizacji jest praca „na etat”. Dane o organizacjach, które zatrudniają na podstawie umowy o pracę zbieramy od 2006 roku. Wtedy 19% organizacji deklarowało, że zatrudnia przynajmniej jedną osobę na podstawie umowy o pracę, bez względu na wymiar czasu pracy. W kolejnych pomiarach wskaźnik ten pozostawał na podobnym poziomie. W 2021 roku osiągnął wartość 22% (podobnie jak w 2008 roku), co oznacza, że średnio około co piąta organizacja zatrudnia na podstawie umowy o pracę.

Pewnych wyjaśnień do obserwowanego w ostatnim czasie wzrostu pracy płatnej w sektorze społecznym dostarczają dane o postępującym kryzysie kapitału ludzkiego organizacji społecznych (Patrz: [Wolontariat w organizacjach](#), [Członkostwo w stowarzyszeniach](#)). Zmniejszająca się baza członkowska i wolontariacka, ale też poprawiająca się sytuacja ekonomiczna części sektora społecznego i jego profesjonalizacja to czynniki, które zapewne mogły przyczynić się do tego, że coraz więcej organizacji płaci za pracę.

Jednocześnie zwraca uwagę to, że wskaźnik organizacji zatrudniających „na etat” oscyluje wokół 20%. Można się zastanawiać, czy jest to „sufit” sektora społecznego, który jest bardzo trudno przebić ze względu na projektową rzeczywistość stowarzyszeń i fundacji. Brak stabilności zatrudnienia wynika m.in. z niestabilności przychodów organizacji czy wymagań grantodawców dotyczących rodzajów umów czy stawek wynagrodzeń pracowniczych (więcej w opracowaniu [„ZaTRUDnienie. Problemy personelu organizacji pozarządowych z perspektywy pracowniczej”](#), Badania Klon/Jawor 2020). Utrudnia to budowanie stałych miejsc pracy w sektorze społecznym. Zatrudnienie na podstawie umowy o pracę jest dużym zobowiązaniem dla organizacji, podczas gdy, jak wynika z badania „Kondycja organizacji pozarządowych 2021”, tylko 25% organizacji posiada własne fundusze, które mogą być traktowane jak rezerwy finansowe.

Według danych GUS, zbieranych w raportach [„Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych”](#), sektor społeczny generuje coraz więcej etatów. Między 2010 a 2020 rokiem przeciętne zatrudnienie etatowe w sektorze społecznym wzrosło ze 114 tys. do 150 tys. etatów. Tak dużego przyrostu nie obserwujemy w przypadku monitorowanego przez nas wskaźnika o odsetku stowarzyszeń i fundacji zatrudniających na umowę o pracę, co może też świadczyć o postępującym rozwarstwieniu sektora społecznego. „Na etat” zatrudniają zasobne organizacje z dużych miast i one, powiększając swoje zespoły, generują coraz więcej pozarządowych miejsc pracy. Jednocześnie mniejszym organizacjom, z mniejszych miejscowości, trudniej jest wytworzyć choćby jeden etat i tym samym awansować do puli organizacji zatrudniających pracowniczkę i pracowników.

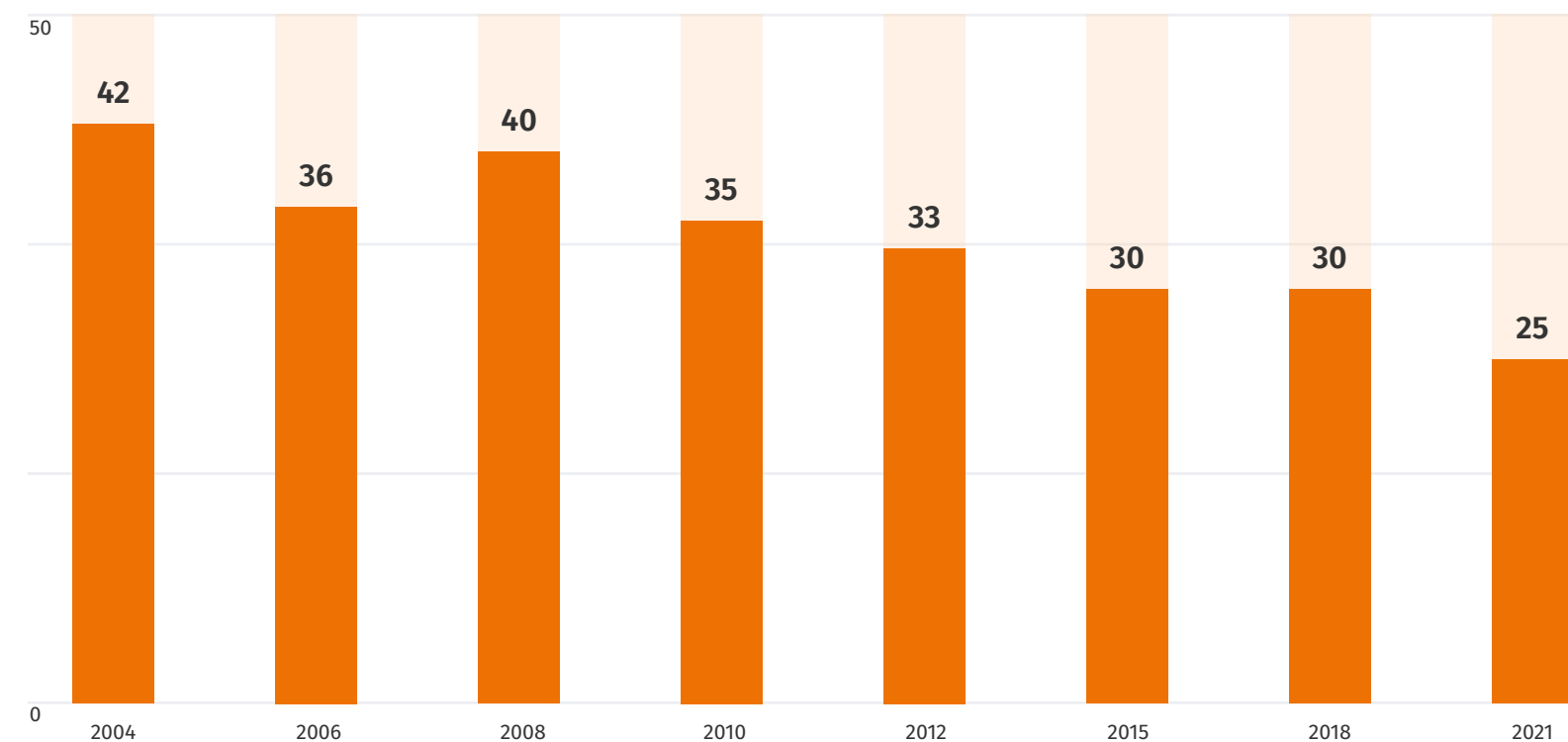
Coraz więcej organizacji płaci za pracę, a coraz mniej korzysta wyłącznie z pracy społecznej.

Członkostwo w stowarzyszeniach

W ciągu ostatnich 20 lat obserwujemy zmiany zarówno w liczbie nowo rejestrowanych stowarzyszeń, jak i w liczbie osób, które do stowarzyszeń należą. W obu tych przypadkach zmiana ta ma podobny kierunek – spadkowy.

Od 2004 roku spada poziom członkostwa w stowarzyszeniach (wcześniej nie zbieraliśmy informacji o przeciętnej liczbie osób w stowarzyszeniach). W 2004 roku do stowarzyszenia należały przeciętnie 42 osoby (mediana). Od tamtego momentu sukcesywnie (z wyjątkiem odchylenia w 2008 roku) zmniejsza się liczba tych osób. W 2021 roku przeciętne stowarzyszenie zrzesza już tylko 25 osób.

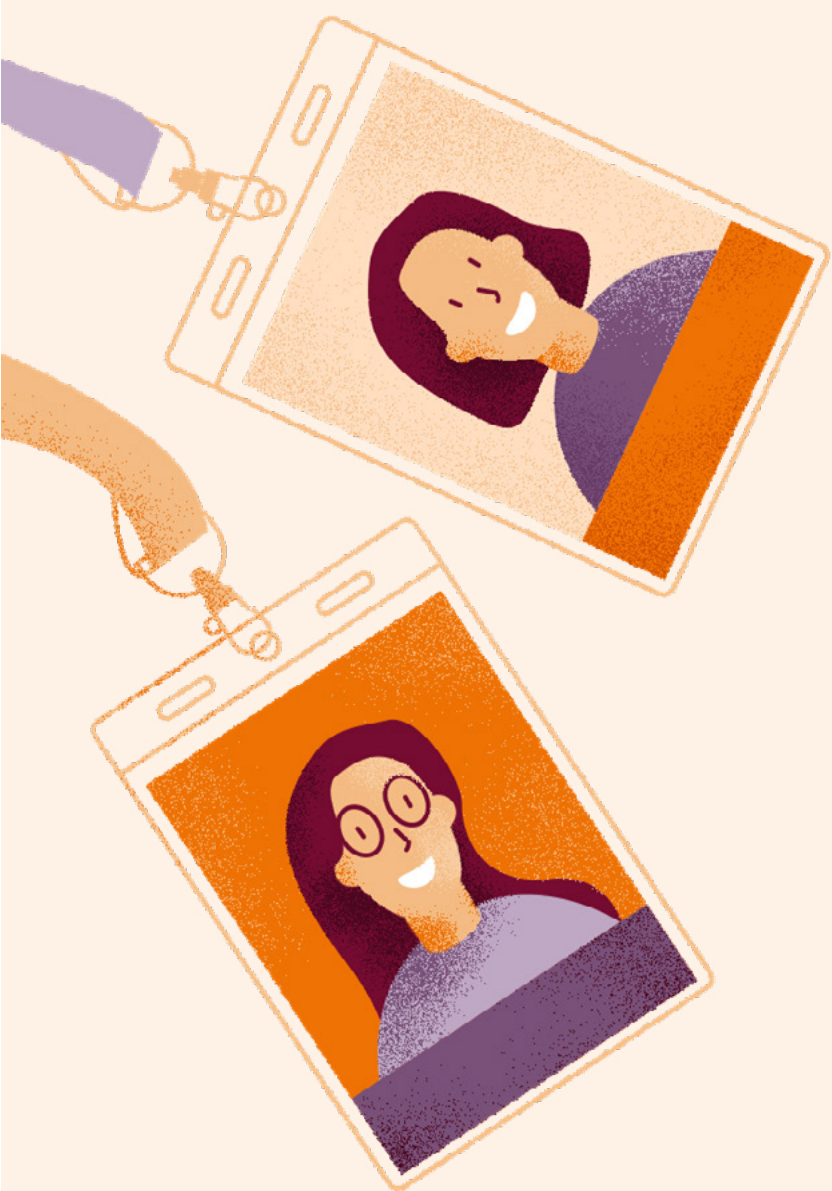
Przeciętna liczba członków i członkiń stowarzyszeń

Zmniejszanie się przeciętnej liczby osób zrzeszających się w stowarzyszeniach wpisuje się w obserwowany kryzys zaangażowania społecznego (Patrz: [Wolontariat](#) oraz [Problemy organizacji](#)). Być może jest to powiązane z rozwojem inicjatyw nieformalnych, które umożliwiają społeczne zaangażowanie i aktywizm bez konieczności składania członkowskiej deklaracji i formalnego przyłączenia się do struktur organizacji. W zestawieniu z łatwo dostępną i elastyczną aktywnością w ruchach nieformalnych, członkostwo w stowarzyszeniach może wydawać się dziś zbyt sformalizowane i zobowiązujące.

Alternatywnej wobec członkostwa w organizacjach formy społecznego działania dostarczają dziś także media społecznościowe, które umożliwiają samoorganizację oraz spontaniczne działania społeczne. Wydaje się, że takie zaangażowanie może mieć charakter bardziej akcyjny niż „stałe” członkostwo w stowarzyszeniach. Z drugiej strony może przekładać się na większą faktyczną aktywność niż ta, która wynika z formalnej przynależności do struktur.

Kobiety w organizacjach

Niemal od początku badania „Kondycja organizacji pozarządowych” przedmiotem zainteresowania badawczego była płeć osób zaangażowanych w działania sektora społecznego w Polsce. Monitorowano odsetek kobiet wśród zarządów organizacji, jej członków (dotyczy tylko stowarzyszeń) oraz płatnego personelu.

To, co przez wszystkie te lata było niezmiennie to fakt, że kobiety częściej zasilały (i nadal zasilają) personel pracowniczy niż zarządy i zespoły członkowskie.

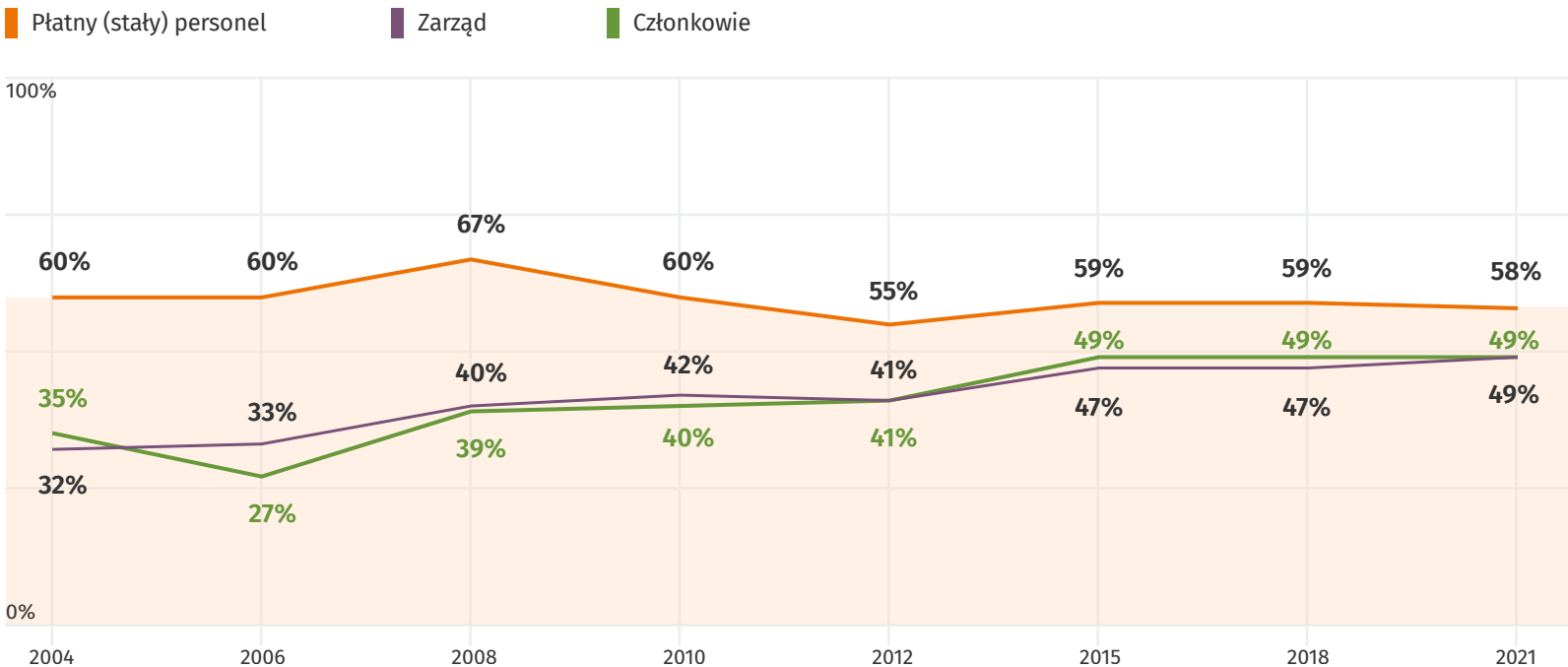
Odsetek kobiet wśród zespołów pracowniczych, oscyluje wokół poziomu 60%. Z kolei wyraźnie wzrostowy trend obserwujemy w odniesieniu do odsetka kobiet w zarządach i wśród członków. O ile w 2004 roku oba te gremia były wyraźnie zdominowane przez mężczyzn (odsetek kobiet wynosił około 1/3), to w kolejnych latach proporcja płci stopniowo wyrównywała się. W 2021 roku kobiety stanowiły połowę składu zarządów oraz bazy członkowskiej.

Wzrasta odsetek kobiet w zarządach i wśród członków organizacji.

W latach 2004-2008 mierzono odsetek kobiet wśród ogółu osób pracujących odpłatnie w organizacji, a od 2010 roku skupiano się już na personelu statym.

Odsetek kobiet w zarządach, zespołach pracowniczych oraz wśród członków organizacji

Kobiety „przebiły się” do zarządów organizacji. Ich udział we władzach rósł wraz ze wzrostem proporcji kobiet wśród członków i członkiń stowarzyszeń, co jednocześnie może świadczyć o tym, że zarządy faktycznie stanowią reprezentację swojej bazy członkowskiej.

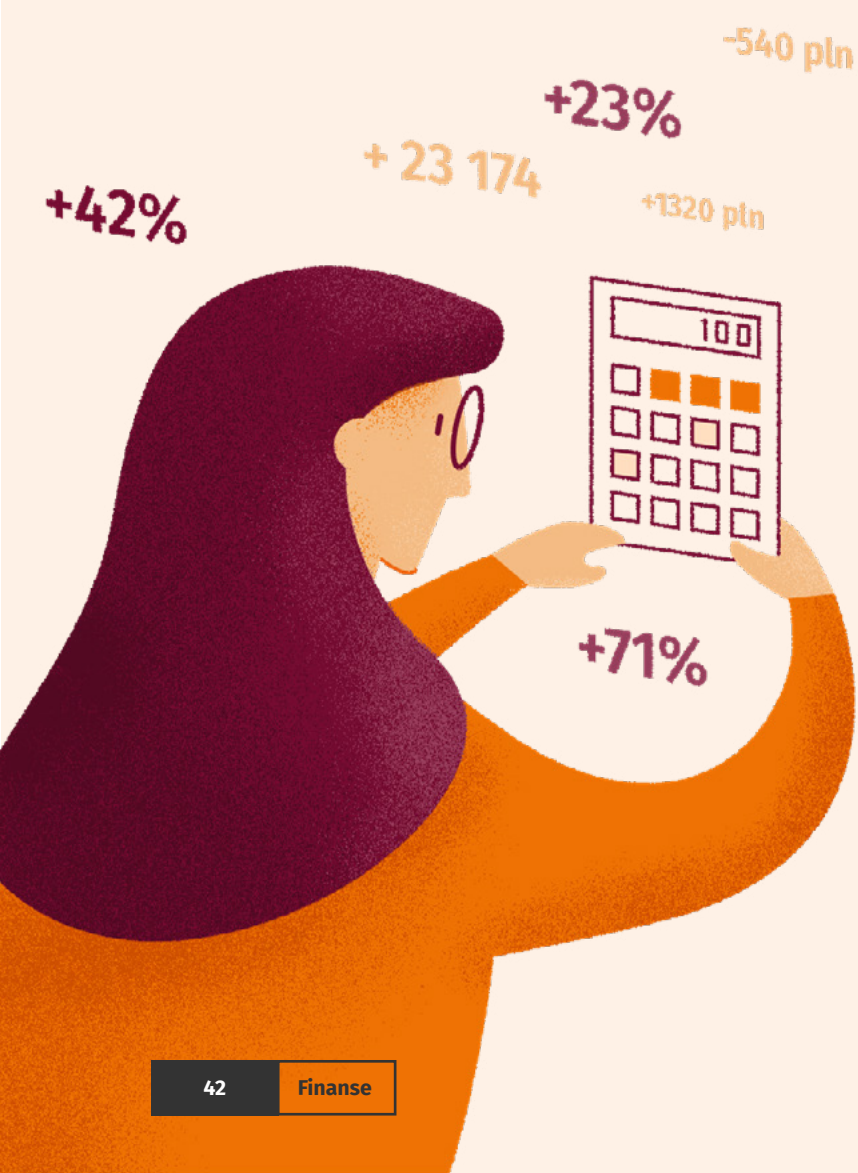
Ta zmiana zwraca uwagę tym bardziej, że udział organizacji o typowo zmaskulinizowanych zarządach, takich jak sport, rekreacja, turystyka i hobby (w 2021 roku kobiety stanowiły średnio 32% składu zarządów organizacji o takim profilu) pozostaje od 20 lat na zbliżonym poziomie. Podobnie udział organizacji o typowo sfeminizowanych zarządach, jak obszar ochrony zdrowia (w 2021 roku kobiety stanowiły średnio 71% składu zarządów tych organizacji) nie ulegał dużym zmianom. Kobiety dominują też w zarządach organizacji zajmujących się pomocą społeczną, edukacją,

kulturą i sztuką, a także rozwojem lokalnym. Wydaje się, że większego udziału kobiet w zarządach organizacji nie można tłumaczyć jedynie przemianami struktury sektora społecznego. Być może kobiety mają coraz większe ambicje, aby pełnić zarządcze funkcje, a organizacje są coraz bardziej gotowe i otwarte na to, aby podążać za trendami związanymi z równouprawnieniem.

Co ciekawe, niemal równa proporcja między płciami w zarządach, jaką obserwujemy już od kilku lat, nie przekłada się na taką samą proporcję między mężczyznami a kobietami pełniącymi funkcję prezesa lub prezeski organizacji. Tu dominują mężczyźni, bo według pomiarów w 2021 roku w 59% organizacji to właśnie oni są prezesami zarządów.

Finanse organizacji

Przychody organizacji

Zmiany w zasobności organizacji pozarządowych można oceniać na podstawie wartości przeciętnych przychodów organizacji w danym roku, a także rozkładu procentowego organizacji, których przychody mieszczą się w poszczególnych przedziałach. Za przeciętne przychody uznawana jest mediana (wartość środkowa), która oznacza, że połowa organizacji miała w danym roku przychody od niej mniejsze, a druga połowa większe. Jest to wskaźnik, na podstawie którego łatwo ocenić zmianę w sytuacji finansowej organizacji, jednak nie uwzględnia on zróżnicowania przychodów wewnątrz sektora, dlatego warto uzupełnić go danymi o strukturze przychodów w danym roku.

Porównanie nominalnej wartości przeciętnych przychodów organizacji między 2001 a 2020 rokiem świadczy o stopniowym wzroście przychodów (z niewielkim zahamowaniem trendu wzrostowego w latach 2003-2007, a także w 2011 i 2020 roku). Jednak uwzględnienie wskaźnika inflacji (liczonego w stosunku do poziomu cen z roku 2001) podważa tezę o wzroście przychodów organizacji. Poziom realnych przychodów organizacji nie rośnie od 2001 roku, a co najwyżej utrzymuje się na podobnym poziomie lub wręcz spada (między rokiem 2003 a 2011, a następnie w 2020).

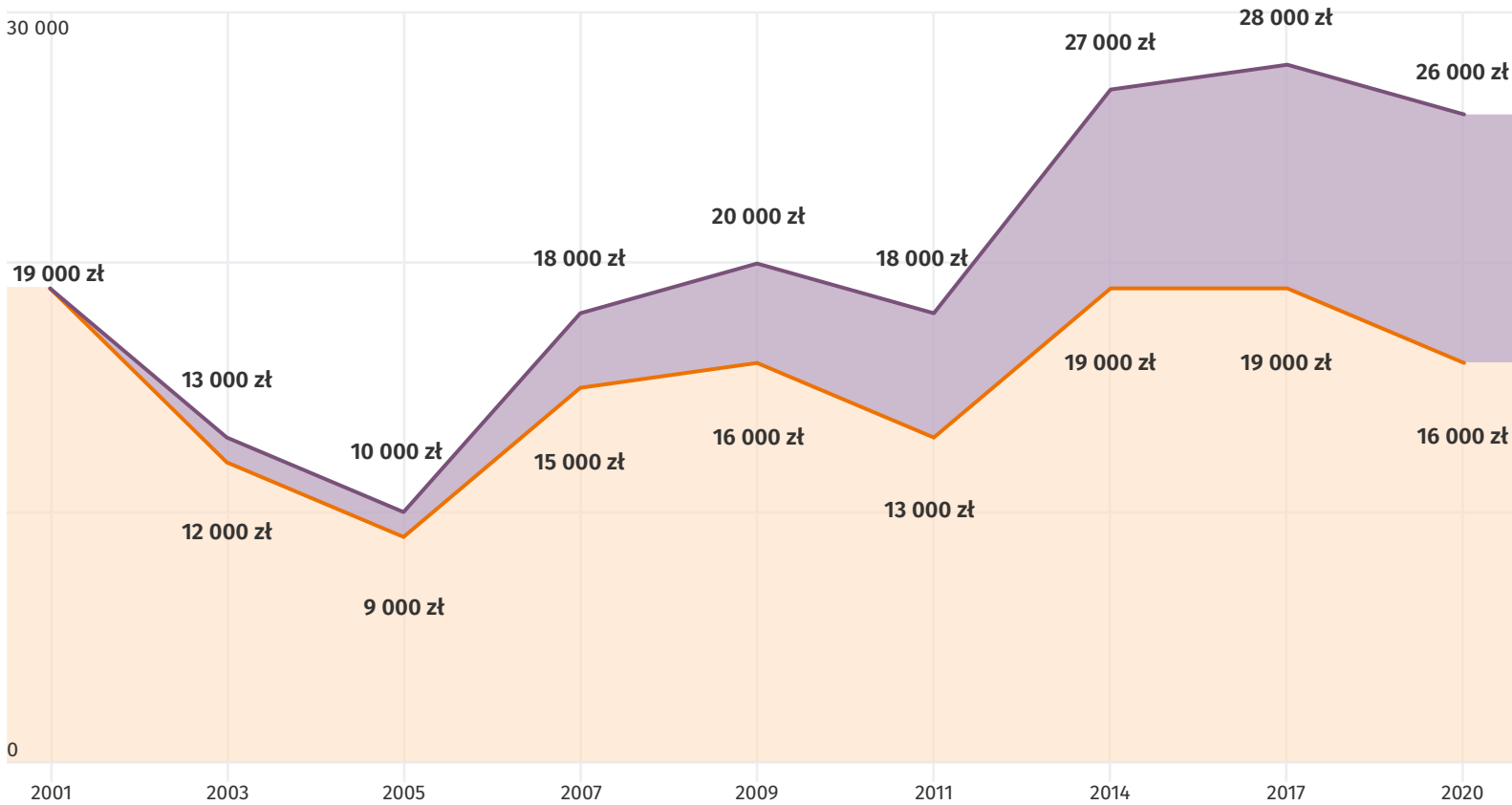

Zbierane w badaniu dane o wielkości przychodów oraz ich źródłach odnoszą się do zamkniętego i podsumowanego w sprawozdaniach finansowych roku budżetowego, a więc roku poprzedzającego ten, w którym realizowano badanie.

Przeciętne przychody organizacji (wartość nominalna i realna)

Przychody

Przychody z uwzględnieniem wskaźnika inflacji w stosunku do 2001 roku

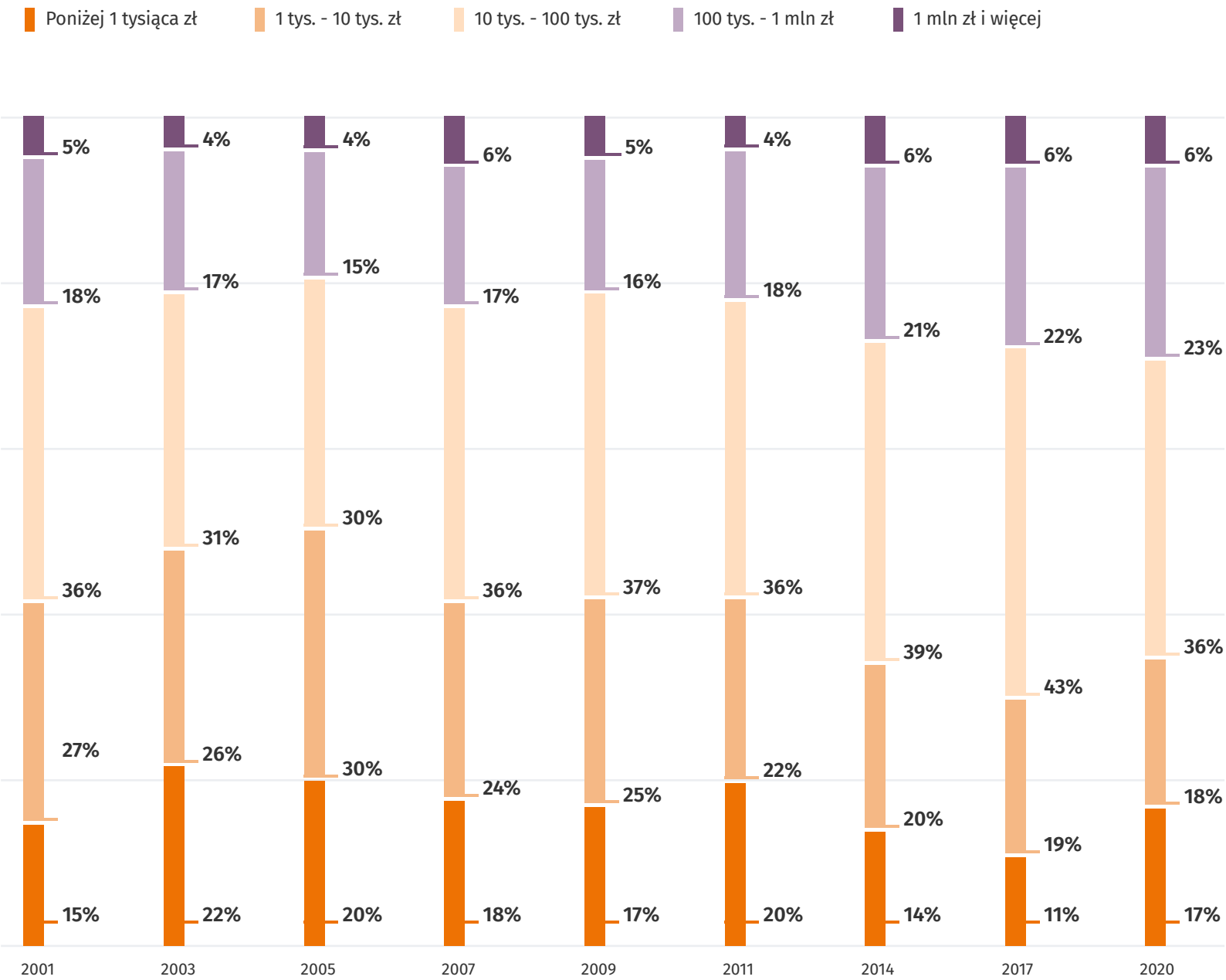

Zmiany w strukturze przychodów organizacji w latach 2001-2017 (na podstawie ich wartości nominalnej) świadczą o stopniowym zmniejszaniu się udziału organizacji o najmniejszych przychodach przy jednoczesnym wzroście sektorowej „klasy średniej”, czyli organizacji o przychodach między 10 tys. a 100 tys. zł. W 2001 roku organizacje o najniższych przychodach (poniżej 10 tys. zł) stanowiły 42% wszystkich (w 2005 roku nawet 50%), zaś w 2017 roku ich udział spadł do 30%. W tym samym czasie poziom stowarzyszeń i fundacji o średnich

przychodach (między 10 a 100 tys. zł) wzrósł z 36% w 2001 do 43% w roku 2017. Z trendu tego wyłamują się wyniki z 2020 roku, kiedy udział organizacji o budżetach średnich spadł o 7 punktów procentowych w stosunku do 2017 roku, a jednocześnie zwiększył się odsetek organizacji o przychodach najniższych (o 5 punktów procentowych). Z drugiej strony, w roku 2020 zanotowano najwyższy (29%) udział organizacji o największych przychodach (powyżej 100 tys. zł), podczas gdy w 2001 roku było ich 23%.

Struktura przychodów organizacji

Źródła przychodów organizacji

Organizacje mają możliwość finansowania swoich działań z różnych źródeł. Najbardziej rozpowszechnione wśród stowarzyszeń i fundacji sposoby zapewnienia sobie środków na prowadzenie działań statutowych to:

- zbieranie składek członkowskich (nie dotyczy fundacji),
- ubieganie się o dotacje z samorządu lub instytucji rządowych/centralnych,
- pozyskiwanie darowizn od osób indywidualnych i firm lub instytucji.

W ciągu ostatnich 20 lat zaobserwować można kilka zmian w poziomie korzystania z 5 najpopularniejszych źródeł przychodów. Upraszczając, można powiedzieć, że dostęp do źródeł publicznych się nieco zwiększył, zaś poziom korzystania z filantropii zróżnicował – darowizny od osób indywidualnych stały się bardziej popularne, a darowizny od instytucji i firm – mniej.

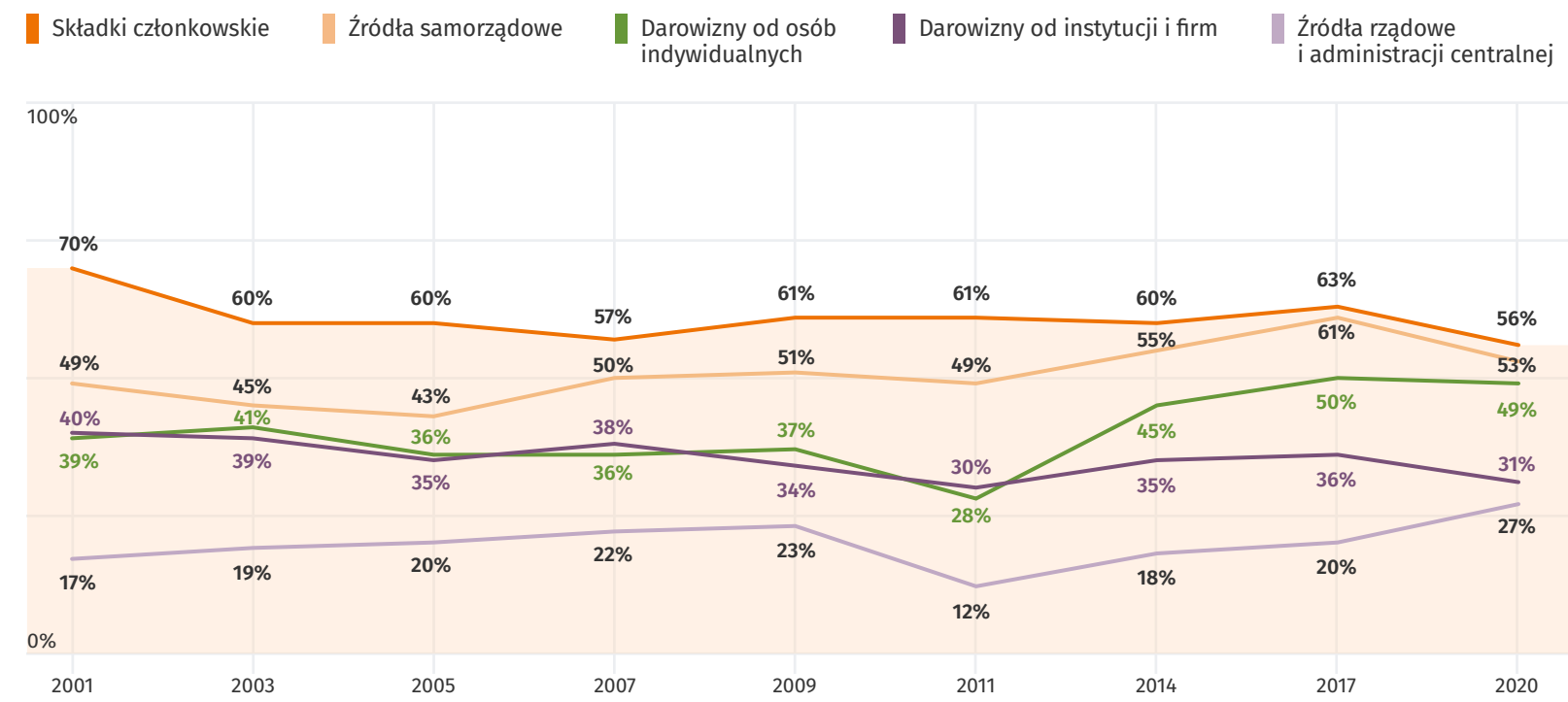
Udział środków samorządowych w budżetach organizacji zwiększył się, przy czym największy wzrost nastąpił między 2005 a 2017 rokiem (o 18 punktów procentowych). Pandemiczny rok 2020 zahamował ten trend (spadek w stosunku do 2017 roku o 8 punktów procentowych). Wzrosło także korzystanie ze środków rządowych (o 10 punktów procentowych między latami 2001 i 2020), mimo wyraźnego załamania trendu wzrostowego w 2011 roku.

Filantropia indywidualna i instytucjonalna między rokiem 2001 a 2011 stopniowo traciła na znaczeniu (spadek o ok. 10 punktów procentowych), jednak po roku 2011 korzystanie z darowizn zaczęło rosnąć. Wzrost korzystania z darowizn był bardziej dynamiczny w przypadku środków od osób indywidualnych, a mniejszy w przypadku środków od firm i instytucji, które dodatkowo straciły na znaczeniu w roku 2020 (zapewne w wyniku pandemii).

Korzystanie ze składek członkowskich przez większość z obserwowanych 20 lat utrzymywało się na poziomie ok. 60%, wyjątek stanowi rok 2001, kiedy 70% organizacji zadeklarowało przychody z tego źródła, a także rok 2020, kiedy korzystanie ze składek spadło do 56% organizacji (czego przyczyną była zapewne pandemia).

Upraszczając, można powiedzieć, że dostęp do źródeł publicznych się nieco zwiększył, zaś poziom korzystania z filantropii zróżnicował: darowizny od osób indywidualnych stały się bardziej popularne, a darowizny od instytucji i firm – mniej.

Odsetek organizacji korzystających z poszczególnych źródeł przychodu

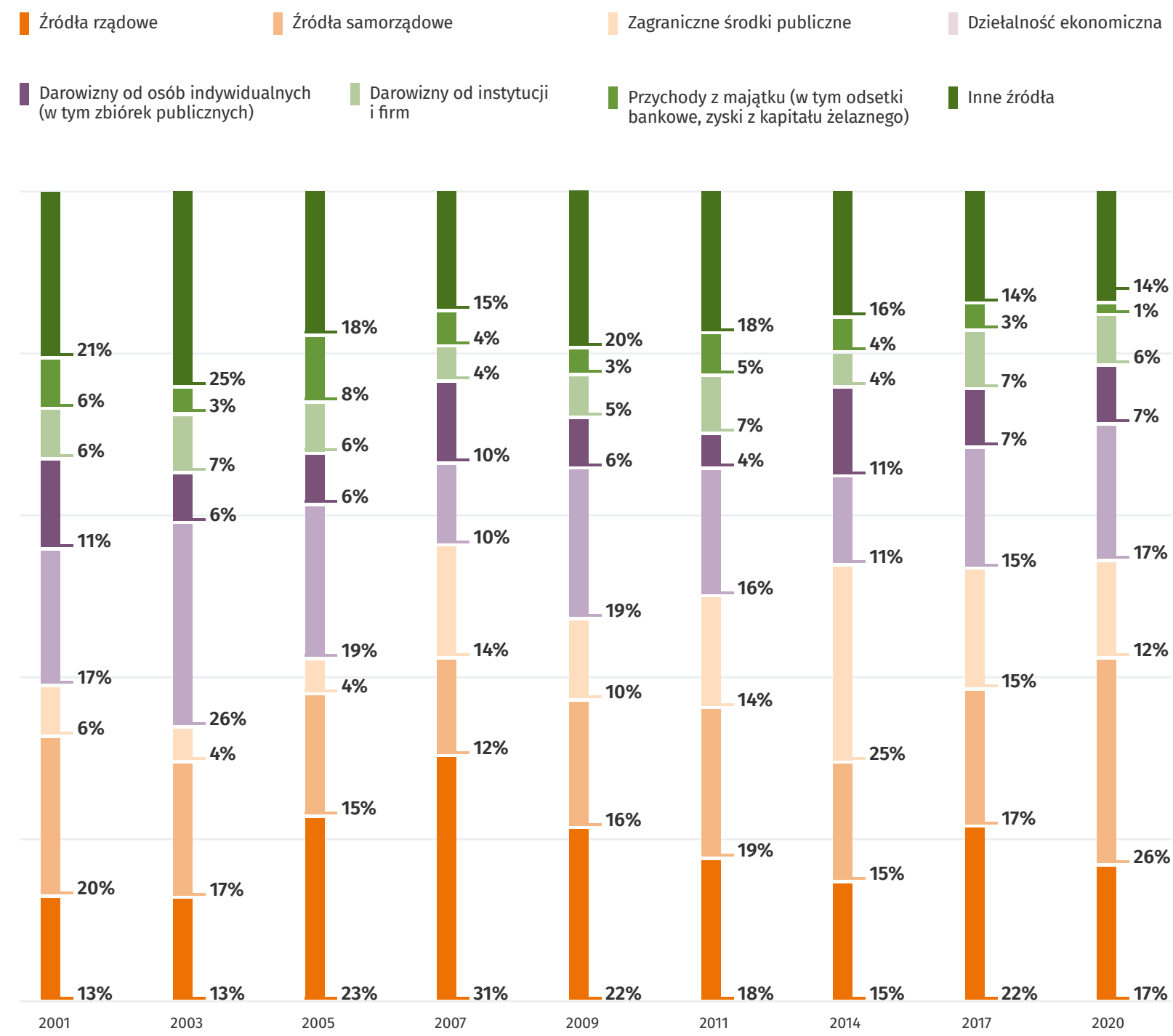

Znaczenie źródeł przychodów organizacji można też oceniać z perspektywy ich wagi w budżecie całego sektora. Takie ujęcie pozwala stwierdzić, jaki udział w przychodach wszystkich organizacji miały wpływy z poszczególnych źródeł. Trzeba jednak pamiętać, że na proporcje między środkami z różnych źródeł w budżecie całego sektora wpływ ma przede wszystkim struktura przychodów organizacji najbardziej zasobnych. Dzieje się tak dlatego, że prezentowane poniżej zestawienie odnosi się do sumy przychodów całego sektora, która jest w dużej części generowana przez organizacje o największych przychodach (przychody 10% najzasobniejszych organizacji stanowiły w 2020 roku 85% wartości budżetu całego sektora). Dodatkowo, wzrost lub spadek udziału jakiegoś źródła nie musi oznaczać zmiany nominalnej wartości środków z niego płynących. Jeśli bowiem zmieni się ogólna kwota budżetu

organizacji, to procentowy udział środków z danego źródła (nawet jeśli kwota z niego pochodząca jest taka sama) ulega zmianie.

Zarówno wyżej opisane zastrzeżenia, jak i dane dotyczące udziału poszczególnych źródeł w budżecie sektora w kolejnych latach, nie ułatwiają jednoznacznej interpretacji zmiany w kompozycji środków, z których w ciągu ostatnich 20 lat korzystały organizacje. Wyjątek stanowią publiczne środki zagraniczne (w tym fundusze UE), których udział wyraźnie wzrósł po 2005 roku (co związane było z dostępem do funduszy strukturalnych). Najwyższy udział zagranicznych środków publicznych przypada na rok 2014 (kiedy kończyły się projekty dofinansowane w ramach pierwszego okresu programowania funduszy UE), a w kolejnych latach ich poziom wrócił do osiąganego w latach 2007-2011.

Udział poszczególnych źródeł przychodów w budżecie sektora

Gdyby – dla uproszczenia obrazu – porównać ze sobą dwie pierwsze dekady XXI wieku, to poza publicznymi środkami zagranicznymi w drugim dziesięcioleciu odnotowaliśmy wyższy średni udział środków samorządowych, a także darowizn od

Komentarzem do opisu sytuacji finansowej sektora pozarządowego w perspektywie 20 ostatnich lat może być ranking problemów, które stowarzyszenia i fundacje wskazują jako kluczowe w ich funkcjonowaniu. Trudno się dziwić, że od lat najważniejszą bolączką jest brak środków finansowych i sprzętu, jeśli realna wartość przeciętnych przychodów organizacji od 2021 roku nie zmieniła się lub nawet zmalała. Nie zaskakuje też narzekanie na skomplikowane formalności związane z rozliczaniem dotacji od grantodawców – niezmiennie od 2007 roku co najmniej połowa środków trafiających do organizacji to granty.

Fakt ten ma brzemienne konsekwencje dla funkcjonowania organizacji, m.in. takie jak formalizacja i biurokracja, brak stabilności finansowej, krótki horyzont planowania działań czy nawet dostosowanie misji i prowadzonych działań do oczekiwań grantodawców. Zjawiska te są szczególnie widoczne w przypadku dotacji ze źródeł publicznych, które stanowią zdecydowaną większość środków z grantów, a od 10 lat co najmniej

instytucji i firm (niewielka zmiana). Jednocześnie, po 2010 roku zmalał średni udział przychodów z działalności ekonomicznej, źródeł rządowych, przychodów z majątku, a także darowizn od osób fizycznych (niewielka zmiana) oraz innych źródeł.

połowę budżetu sektora. Ma to swoje odzwierciedlenie w problemach z biurokracją administracji publicznej, na które organizacje coraz częściej narzekają. Tak istotna rola źródeł publicznych w budżecie sektora ma też dużo innych konsekwencji, m.in. kształtuje charakter relacji między organizacjami a administracją publiczną tworząc zagrożenie klientelizmu lub utraty autonomii działań organizacji.

Kontakty organizacji z otoczeniem

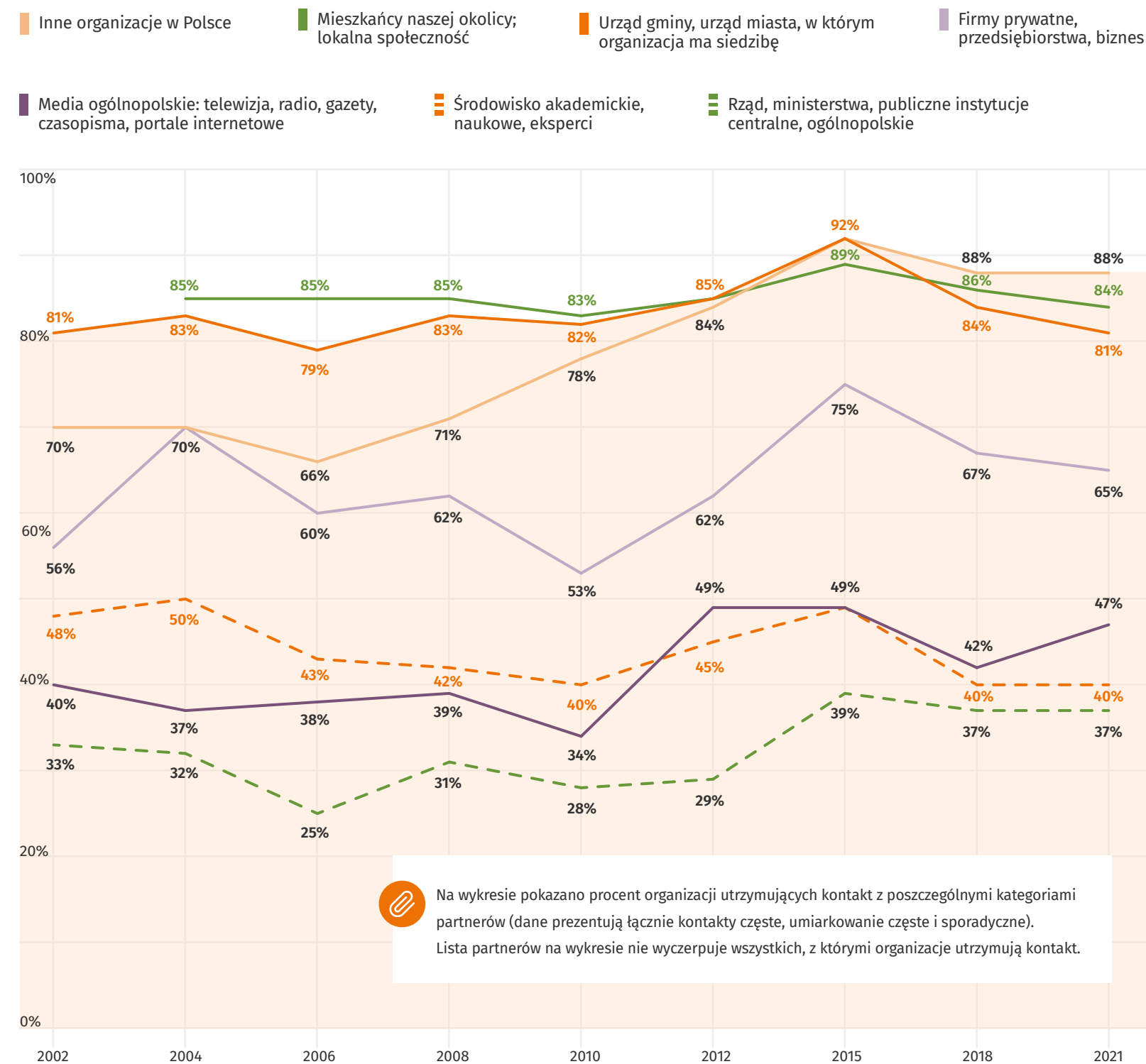
Niezmiennie od 20 lat do najważniejszych partnerów organizacji pozarządowych należą lokalny samorząd oraz społeczność, w której stowarzyszenia i fundacje prowadzą działania. Utrzymuje z nimi kontakt, chociażby sporadycznie, ponad 80% organizacji.

W 2012 roku do grona najbliższych partnerów dołączyły inne organizacje pozarządowe, z którymi obecnie stowarzyszenia i fundacje utrzymują kontakt częściej niż z innymi typami partnerów. Między 2020 a 2021 rokiem nastąpił też wzrost intensywności kontaktów organizacji z biznesem, a także ogólnopolskimi mediami (o 7 punktów procentowych). W obydwu przypadkach można mówić o trwałej zmianie w kontaktach, choć relacje z firmami prywatnymi cechuje duża zmienność – w roku 2004, a później 2015 ich intensywność gwałtownie rosła, żeby później spaść do poziomu niewiele wyższego niż przed „skokiem”.

Z kolei kontakty z rządem i instytucjami centralnymi początkowo traciły na intensywności w stosunku do roku 2002, ale od 2015 roku wyraźnie się nasiliły i są obecnie utrzymywane przez większy odsetek organizacji niż na początku obserwowanego dwudziestolecia.

Jedynym partnerem, z którym kontakty organizacji się rozluźniły, jest środowisko akademickie i naukowe. Relacje z nim były najbardziej intensywne w latach 2002-2004, a następnie wyraźnie straciły na intensywności (z wyjątkiem roku 2015, kiedy odnotowano ich wzrost).

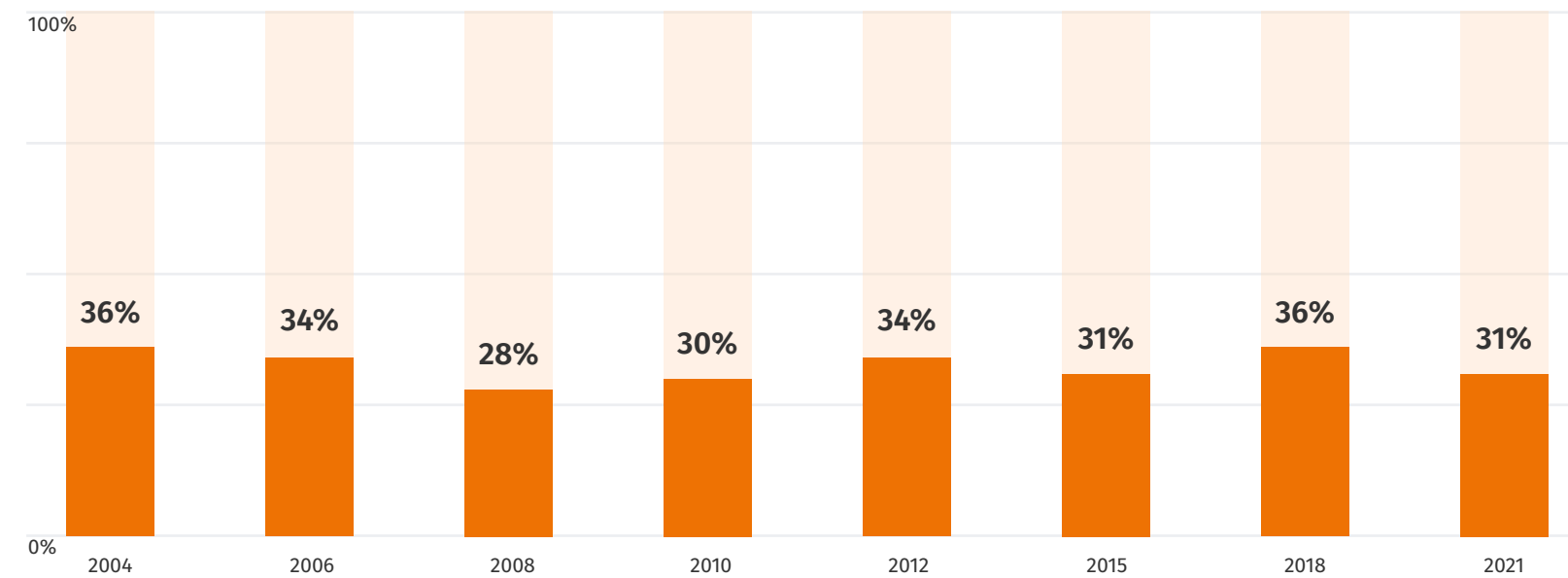
Odsetek organizacji, które utrzymują kontakty z poszczególnymi partnerami

Pomimo intensyfikacji kontaktów z innymi organizacjami pozarządowymi nie obserwujemy wzrostu w poziomie usieciowienia stowarzyszeń i fundacji. Częstsze kontakty między organizacjami nie przekładają się na formalizację tych relacji

poprzez wchodzenie w struktury związków, sieci lub federacji oraz tworzenie nowych. Przynależność do porozumień w latach 2002-2021 oscylowała między 28% a 36% organizacji bez wyraźnej tendencji spadkowej lub wzrostowej.

Odsetek organizacji, które należą do porozumień organizacji pozarządowych

Dane o relacjach zewnętrznych organizacji pozarządowych mogą tworzyć wrażenie, że stowarzyszenia i fundacje mają szerokie kontakty, a szczególnie bliskie relacje łączą je z innymi podmiotami trzeciego sektora, społecznością lokalną oraz samorządem. Trzeba jednak pamiętać, że deklaracje organizacji dotyczą kontaktów utrzymywanych regularnie, co pewien czas lub sporadycznie. A więc intensywność kontaktów z partnerami jest często niewielka. Potwierdzają to zarówno dane o przynależności do zrzeszeń (utrzymujące

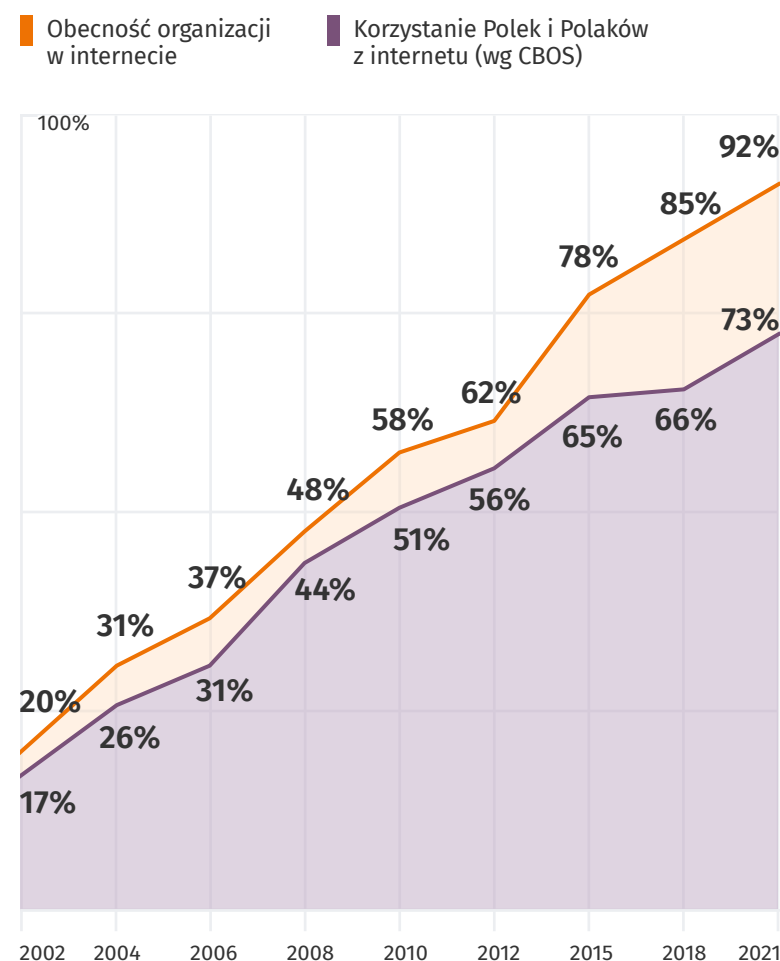
się od 20 lat na poziomie ok.1/3 sektora), jak i szczegółowe informacje o formie kontaktów z samorządem. Z danych zbieranych od początku prowadzenia badania „Kondycja organizacji pozarządowych” wynika, że współpraca z samorządem to najczęściej współpraca finansowa, a także wymiana informacji. Zdecydowanie rzadziej podejmowane są bardziej partnerskie formy współpracy, takie jak wspólne projekty, udział w konsultacjach czy w pracach komisji lub grup roboczych.

Korzystanie z internetu w organizacjach

Między 2002 a 2021 rokiem procent organizacji, o których można znaleźć informację w internecie wzrósł 4,5 krotnie – z 20% do ponad 90%. Rosnący trend obecności organizacji w internecie (oznaczający, że organizacja posiada stronę internetową lub inny rodzaj swojej wizytówki w sieci) przebiega równoległe z coraz powszechniejszym dostępem oraz korzystaniem z internetu całego społeczeństwa, a także z rozwojem i częstszym używaniem różnego rodzaju aplikacji internetowych.

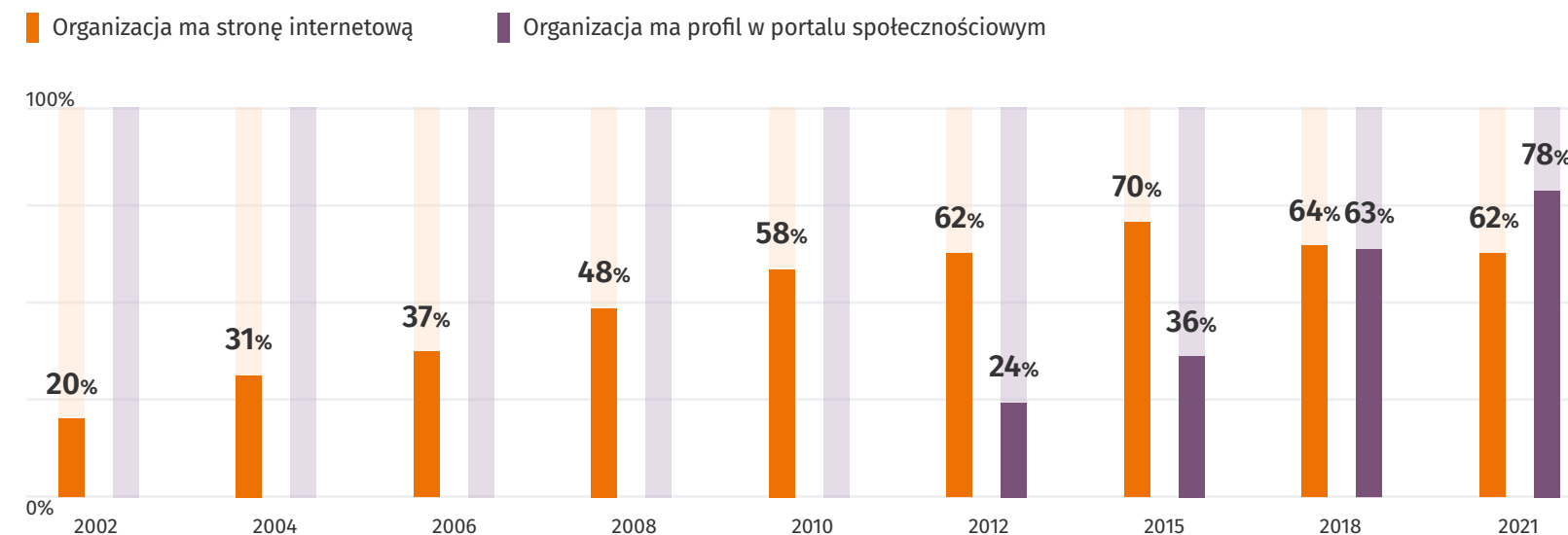
Odsetek organizacji, które są obecne w internecie

Do 2010 roku obecność organizacji w internecie oznaczała przede wszystkim posiadanie strony internetowej. Dane z 2012 roku pokazują początek popularności mediów społecznościowych – korzystanie z nich w celu informowania o działaniach organizacji zadeklarowało wtedy 24% organizacji. Później

wykorzystywanie mediów społecznościowych do komunikowania się organizacji z otoczeniem sukcesywnie rośnie. W 2021 roku więcej stowarzyszeń i fundacji miało profil w mediach społecznościowych niż własną stronę internetową.

Odsetek organizacji, które prowadzą stronę internetową i profil na portalu społecznościowym

Wzrost wykorzystania internetu do komunikacji z otoczeniem to jedna z najbardziej wyraźnych zmian, jakie odnotowaliśmy w wynikach badania „Kondycji organizacji pozarządowych” od 2002 roku. W tym czasie narzędzia komunikacji internetowej stały się powszechnie stosowane, a ich wykorzystanie tak oczywiste, że umknąć może skala rewolucji, jaka dokonała się w ciągu 20 lat. Ostatnich 8-10 lat to dodatkowo coraz powszechniejsze korzystanie z mediów społecznościowych, które bieżącą komunikację z odbiorcami uczyniły jeszcze prostszą i mniej kosztowną. Widać, że część organizacji rezygnuje ze stron internetowych na rzecz profili w mediach społecznościowych, co ze względów pragmatycznych

wydarza się zrozumiałe, ale może skutkować mniejszą przejrzystością działań. W mediach społecznościowych zazwyczaj nie umieszcza się takich dokumentów jak raporty roczne czy sprawozdania finansowe – a jeśli się je tam publikuje, to później są trudne do odszukania.

Pandemiczne warunki działania w latach 2020-2021 tylko ugruntowały rolę, jaką w działaniach organizacji odgrywa internet. Jednocześnie pandemia pokazała, że nie każdą działalność można przenieść online, nawet za cenę zawieszenia działań (połowa organizacji zawiesiła z tego powodu istotną część działań co najmniej na pół roku).

Problemy organizacji

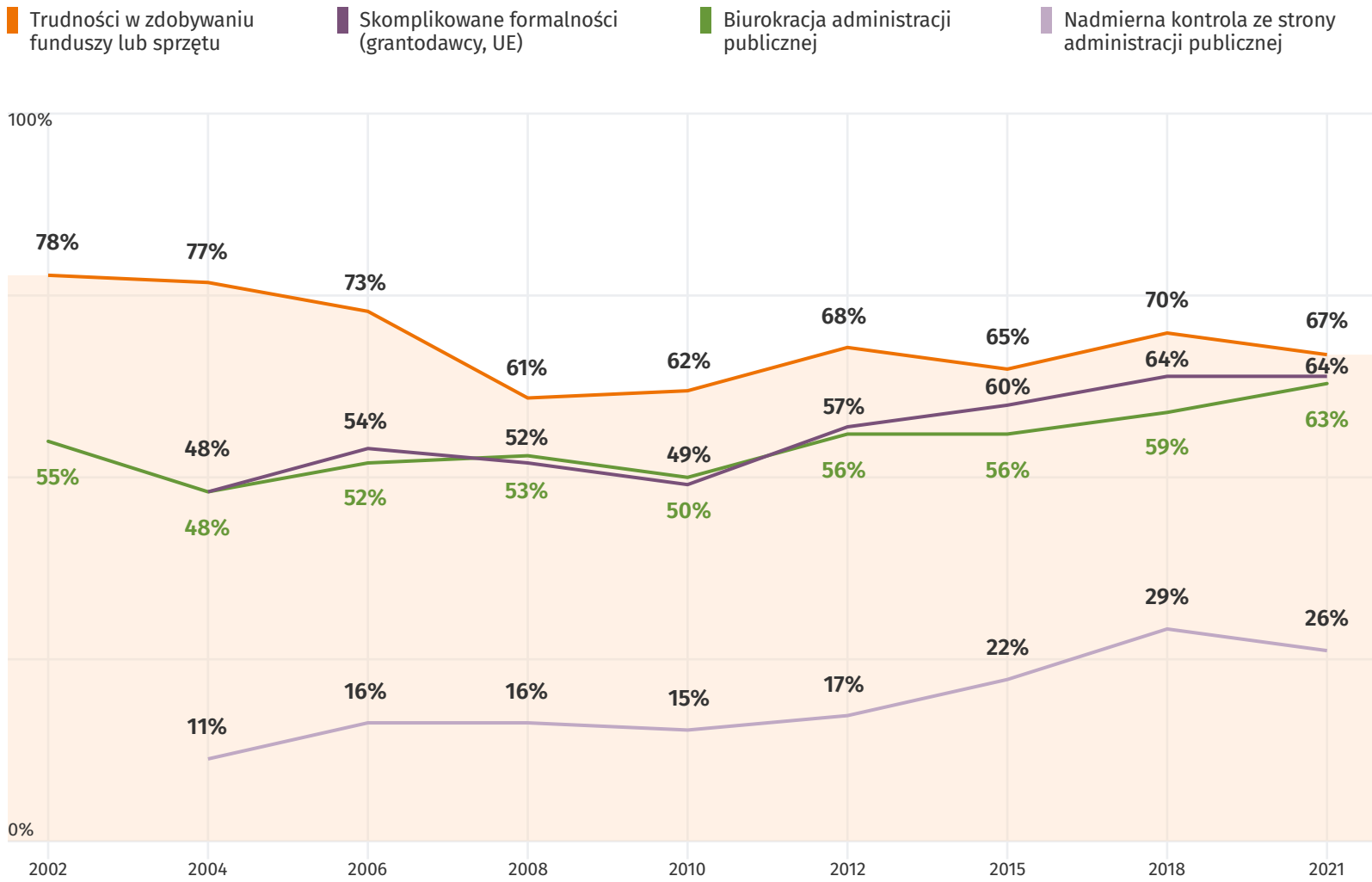

Od 2002 roku najczęściej odczuwanym przez organizacje problemem są trudności w zdobywaniu funduszy lub sprzętu niezbędnych do funkcjonowania organizacji. Choć w ciągu ostatnich 20 lat odsetek fundacji i stowarzyszeń zmagających się z niewystarczającą ilością środków na działania zmalał o 11 punktów procentowych, to nadal średnio 70% stowarzyszeń i fundacji mierzyło się z brakiem funduszy czy sprzętu.

Kolejnymi bolączkami fundacji i stowarzyszeń w Polsce są nadmiernie skomplikowane formalności podczas korzystania z grantów, rozbudowana biurokracja oraz nadmierna kontrola ze strony administracji publicznej. Dokuczliwość tych problemów rośnie sukcesywnie od 2002 roku, a w ciągu ostatnich pięciu lat szczególnie się nasiliła.

Coraz dotkliwiej organizacje odczuwają problemy związane z biurokracją i formalnymi wymogami grantodawców, a także kapitałem ludzkim, m.in. brakiem osób gotowych zaangażować się w działania, wypaleniem liderów i lidererek.

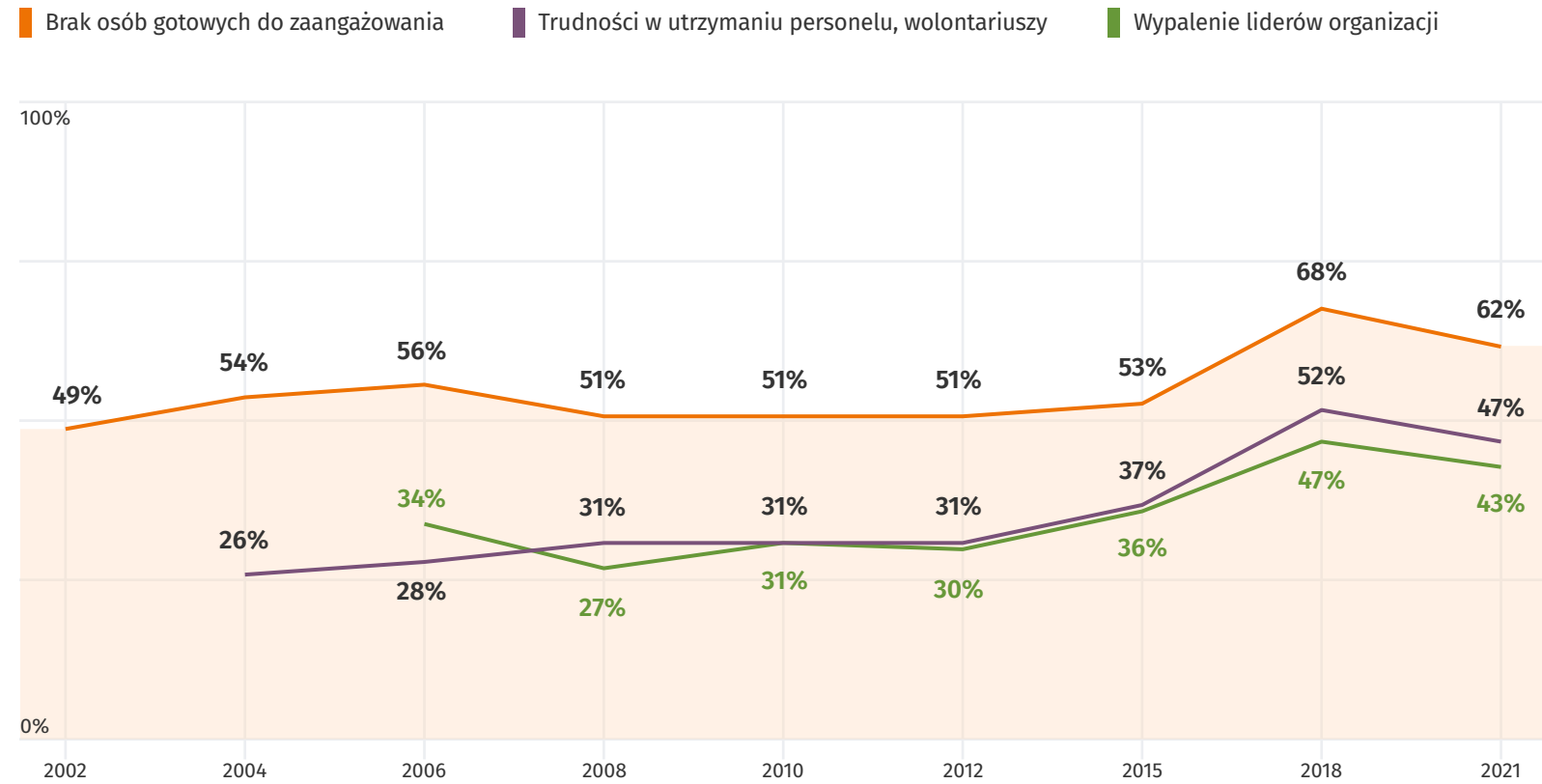
Odsetek organizacji wskazujących na problemy materialne i formalne

Wyraźnie wzrasta waga problemów związanych z kapitałem ludzkim w organizacjach pozarządowych. Największy od 2002 roku wzrost (o 21 punktów procentowych) spośród listy wszystkich problemów nastąpił w doświadczaniu przez organizacje trudności w utrzymaniu zespołu pracowniczego i wolontariackiego. Znacznie wzrósł również odsetek organizacji narzekających na brak osób gotowych do bezinteresownego

zaangażowania w działania organizacji – w 2018 roku odnotowałyśmy najwyższy wynik (68%) i przez to problem ten stał się niemal tak samo palący jak kwestia niewystarczających zasobów finansowych. Ponadto, średnio co trzecia organizacja w ciągu ostatnich 15 lat doświadczyła problemów związanych z wypaleniem liderów lub liderów organizacji.

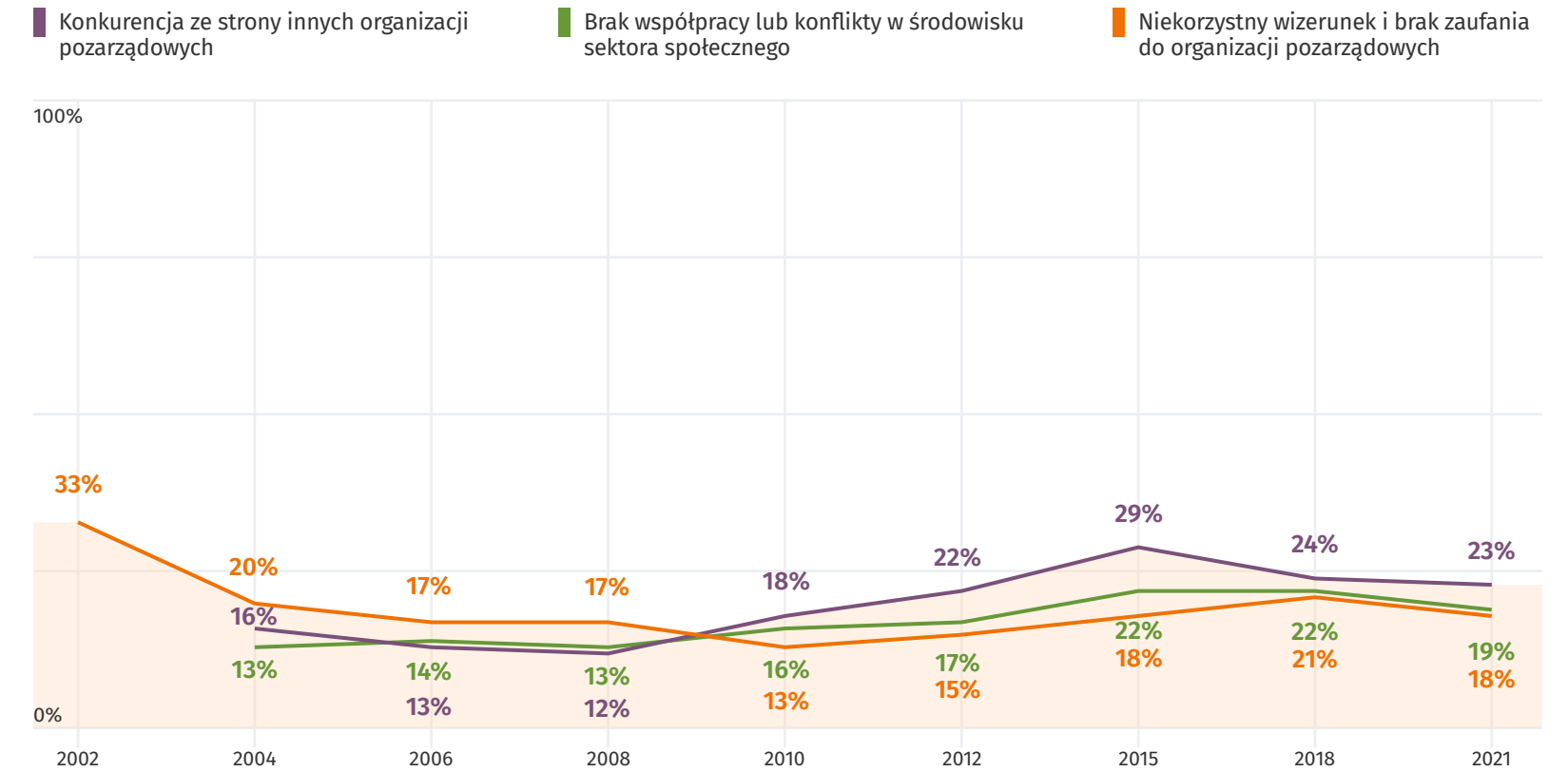
Odsetek organizacji wskazujących na problemy z kapitałem ludzkim

Problemy związane z sektorem społecznym jako środowiskiem ulegały różnym wahaniom w ciągu ostatnich 20 lat. Stopniowo od 2008 roku zwiększał się odsetek organizacji, które martwiły się konkurencją ze strony innych organizacji, lecz w ciągu ostatnich 5 lat ten trend się odwrócił. Podobną tendencję można zaobserwować w problemach związanych ze współpracą lub konfliktami w środowisku pozarządowym – odsetek organizacji, który je deklarował rósł sukcesywnie do 2015 roku, a następnie zaczął spadać. Coraz mniej fundacji i stowarzyszeń doświadcza trudności związanych z niekorzystnym wizerunkiem organizacji w oczach opinii publicznej czy mediach oraz z poczuciem braku zaufania do fundacji i stowarzyszeń.

Brak stabilności finansowej to kluczowy problem sektora społecznego w Polsce od 20 lat. Jedną z przyczyn ciągłego występowania tych trudności może być system dotacji ze środków publicznych, który wywołuje mechanizm potocznie zwany „grantożą”. W dostępnych programach dotacyjnych przeważają granty krótkoterminowe, zazwyczaj trwające około 10-12 miesięcy. W związku z tym organizacje co chwilę muszą poszukiwać nowych źródeł finansowania, żeby zapewnić ciągłość swoich działań. Często też nie są w stanie zapewnić stabilnego zatrudnienia swoim pracownikom i pracownikom,

Odsetek organizacji wskazujących na problemy z relacjami w sektorze społecznym

co przekłada się na kolejne problemy: trudności w utrzymaniu personelu czy wypalenie liderów i liderów.

Co więcej, kolejnymi bolączkami fundacji i stowarzyszeń w Polsce związanymi z systemem finansowania są nadmiernie skomplikowane formalności i kontrola ze strony administracji publicznej. Dokuczliwość tych problemów rośnie sukcesywnie od 2002 roku, a w ciągu ostatnich pięciu lat szczególnie się nasiliła. Organizacje odczuwają też coraz więcej obciążeń formalno-prawnych, których przybywa im z roku na rok. Jeszcze parę lat temu najważniejszym aspektem formalnym była księgowość i podatki, a obecnie

na organizacjach ciąży również inne obowiązki: stworzenia koncepcji ochrony danych osobowych, elektronicznego składania dokumentów, poznania nowych narzędzi do rozliczania czy rozumienia skomplikowanych ustaw.

Widać, że organizacje mierzą się z wieloma trudnościami, które stają się dla nich coraz bardziej dokuczliwe. Jedynie problemy z relacjami w sektorze społecznym od lat są jednymi z najrzadziej wskazywanych, a w ciągu ostatnich 5 lat jeszcze bardziej straciły na znaczeniu jako problem całego sektora.

Ocena warunków działania organizacji

Samoocena organizacji

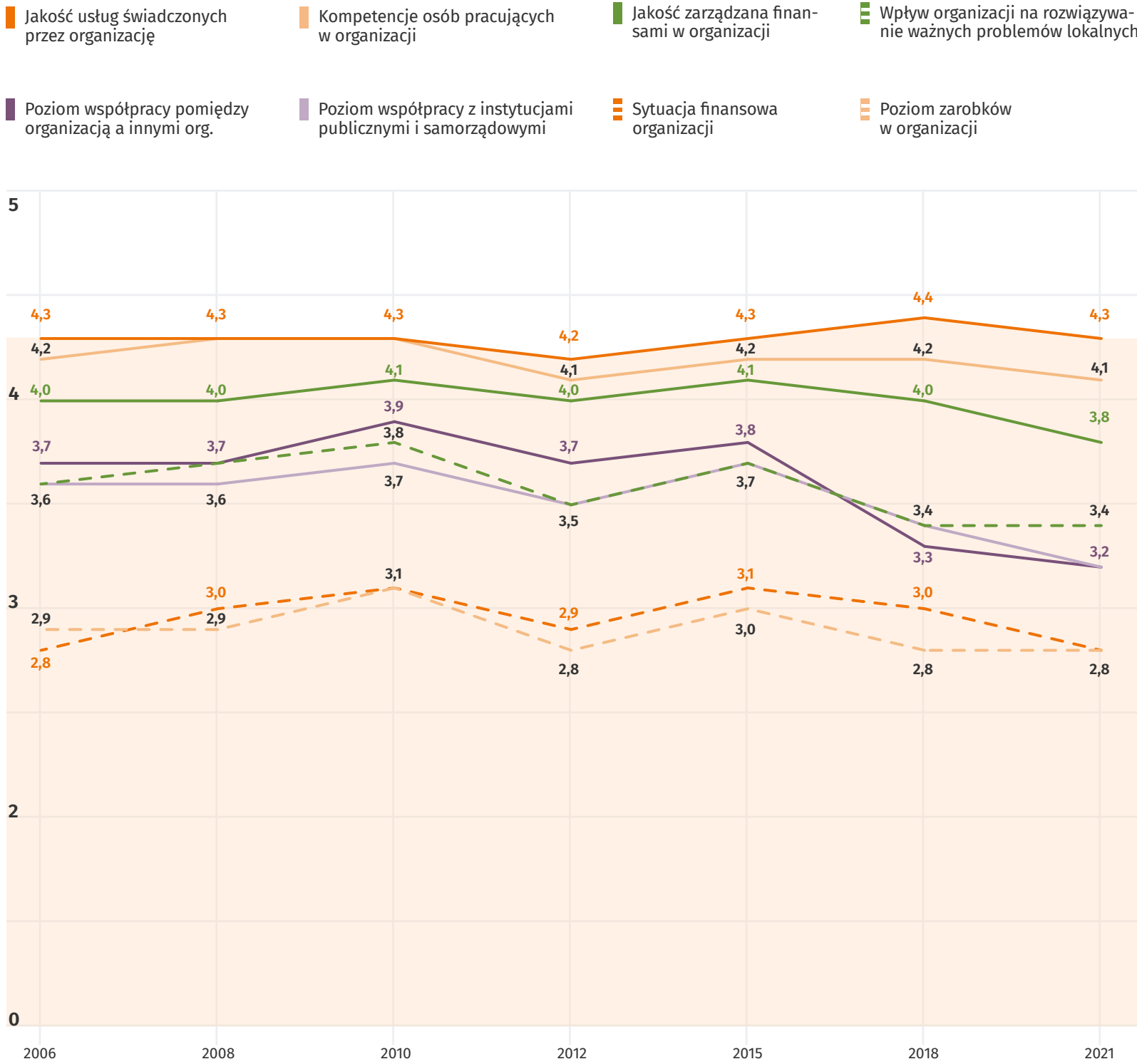
Od 2006 roku zbieramy dane o ocenie poszczególnych aspektów funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji, której dokonują ich przedstawiciele i przedstawicielki. Wyniki kolejnych pomiarów ujawniają pozytywną ocenę większości spośród aspektów działalności branych pod uwagę w badaniach (na wykresie prezentujemy wybrane aspekty spośród 11, co do których ustosunkowują się organizacje). Pozytywna ocena dotyczy przede wszystkim jakości świadczonych usług, kompetencji osób zaangażowanych w działalność oraz zarządzających organizacją, a także jej społecznego wizerunku. Średnia ocen tych aspektów w latach 2006-2021 to minimum 4,0 (ocena była dokonywana na skali od 1 do 5, gdzie 1 jest oceną najniższą).

Ocenę średnią, powyżej 3,5, organizacje wystawiały zazwyczaj poziomowi współpracy z innymi organizacjami oraz instytucjami publicznymi i samorządowymi oraz wpływowi organizacji na rozwiązywanie ważnych problemów lokalnych. Ocena wszystkich tych trzech aspektów spadła w 2018 roku, podczas gdy oceny wszystkich innych aspektów pozostały na bardzo zbliżonym poziomie.

Najgorszą ocenę (średnio między 2,9 a 3,1) organizacje przyznają sytuacji finansowej organizacji, poziomowi zarobków w organizacji (oceniają tylko te organizacje, które zatrudniają) oraz stanowi i poziomowi wyposażenia organizacji.

Ocena była dokonywana na skali 1-5, gdzie 1 oznacza ocenę bardzo złą, a 5 – ocenę bardzo dobrą. Od 2018 roku używano skali 1-10, gdzie 1 oznacza ocenę bardzo złą, a 10 – ocenę bardzo dobrą (wyniki tych pomiarów zostały przeliczone do skali 5-stopniowej).

Ocena wybranych aspektów funkcjonowania organizacji

Przedstawiciele i przedstawicielki organizacji są zaskakująco stali w ocenie poszczególnych aspektów funkcjonowania swoich organizacji. Od lat najlepiej postrzegają swoje kompetencje i usługi, najgorzej sprawy związane z finansami, a gdzieś pośrodku plasują się oceny kwestii związanych z otoczeniem organizacji.

Zwraca uwagę zmiana właśnie w tym ostatnim obszarze. Poziom współpracy z instytucjami publicznymi i samorządowymi oraz z innymi organizacjami „startowały” z ocenami na poziomie 3,6-3,7, a w ostatnim pomiarze osiągnęły ocenę 3,2. To najbardziej widoczne pogorszenie opinii spośród wszystkich monitorowanych aspektów. Pogorszenie opinii o relacji z instytucjami publicznymi może być powiązane z narastającymi formalnościami i biurokracją, co organizacje zgłaszają już od wielu lat (Patrz: [Problemy organizacji](#)).

Z kolei obserwowany po 2015 roku spadek ocen poziomu współpracy z innymi organizacjami społecznymi może wiązać się z tym, co wynika z ostatniego badania „Kondycja”. Choć organizacje są dla siebie nawzajem najważniejszym partnerem, to nieco więcej niż co trzeci lider i liderka organizacji uważa, że współpraca między różnymi organizacjami jest wysoce utrudniona lub niemożliwa ze względu na podziały polityczne w polskim społeczeństwie. Innym tropem do wyjaśnienia tej zmiany mogą być rosnące oczekiwania organizacji wobec współpracy wewnątrz sektora społecznego. W 2021 roku połowa liderów i liderki nie postrzegają sektora pozarządowego jako wspólnoty organizacji – widziały raczej poszczególne podmioty realizujące swoje cele. Apetyty na lepszą współpracę rosną, a jeśli w jej przebiegu czy jakości wiele się nie zmienia, to jej ocena spada.

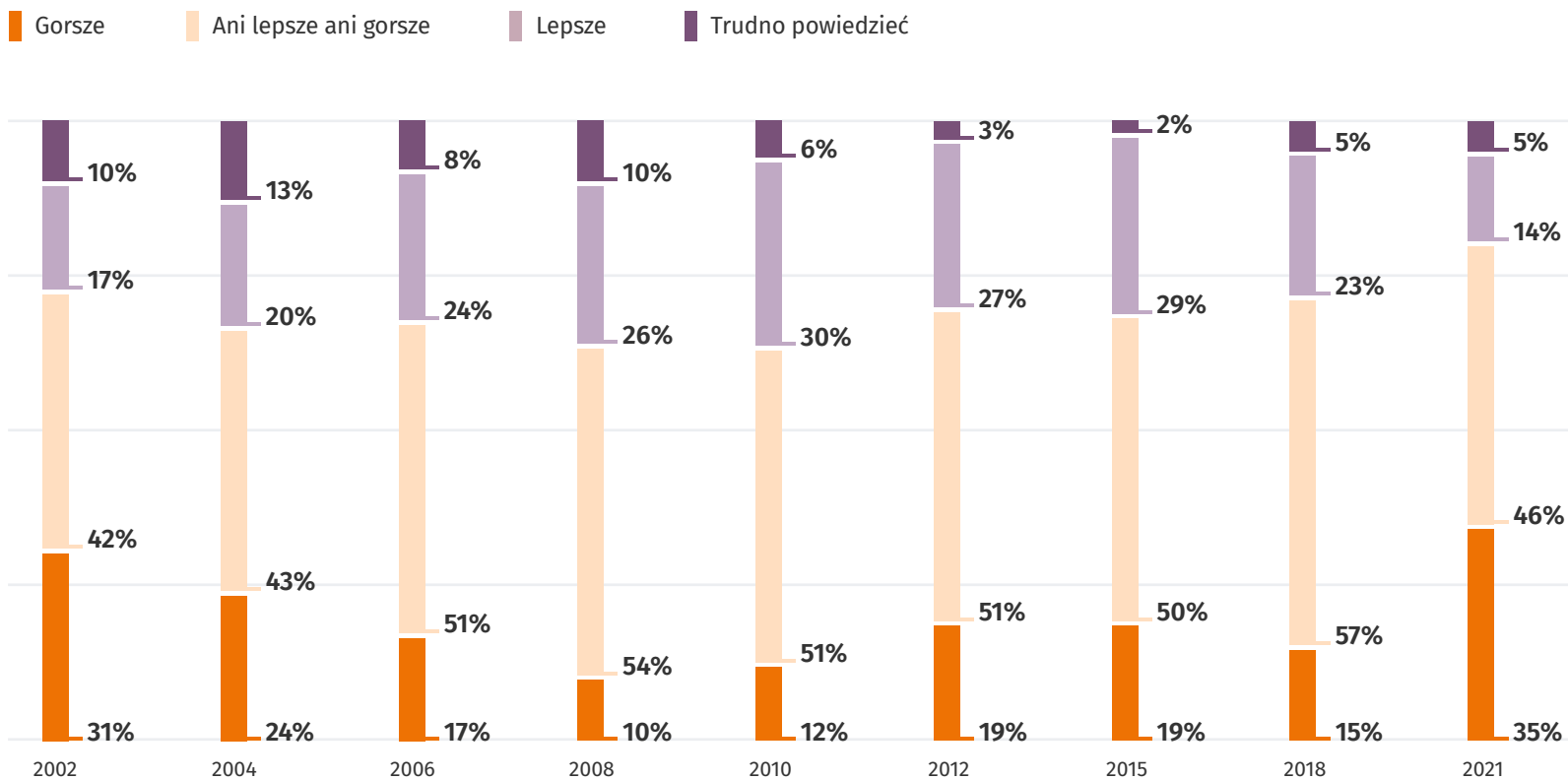
Ocena warunków w ostatnim roku

Od początku badania „Kondycja organizacji pozarządowych” pytano organizacje o to, jak oceniają warunki działania w minionym roku w porównaniu do lat poprzednich.

Można powiedzieć, że na początku lat dwutysięcznych nastroje w sektorze społecznym były dość pesymistyczne. Niemal co trzecia organizacja uważała, że warunki do prowadzenia działań społecznych pogarszają się. Z biegiem lat zmniejszała się grupa organizacji z taką perspektywą, rosła natomiast grupa organizacji pozytywnie oceniających warunki działania. Przełomowy był rok 2010, kiedy organizacje wystawiły najlepszą ocenę – wtedy prawie co trzecia organizacja przyznała, że miniony rok, czyli 2009, był lepszy od lat poprzednich. Tak pozytywne nastroje już się nie powtórzyły, a w kolejnych latach sukcesywnie się pograszały.

Wyniki ostatniego pomiaru w 2021 roku wypadły najbardziej pesymistycznie. Rekordowo duża grupa przedstawicieli i przedstawicielek sektora, bo co trzecia organizacja (35%) zadeklarowała, że warunki do społecznego działania w ostatnim roku uległy pogorszeniu. Nadal, jak w każdej edycji badania, największa część sektora (46%) uważa, że warunki działania nie zmieniły się w stosunku do roku poprzedniego, lecz taką deklarację złożyło najmniej organizacji od kilkunastu lat. A najmniejsza, w całej 20-letniej historii badania, część sektora społecznego (14%) uważa, że warunki do działania w minionym, tj. 2020 roku były lepsze niż w latach ubiegłych.

Ocena warunków działania organizacji w minionym roku w porównaniu do lat poprzednich

Ogólnie rzecz biorąc, średnio połowa organizacji pozarządowych uważa, że warunki do prowadzenia działań społecznych z roku na rok są podobne, ani się istotnie nie poprawiają, ani nie pogarszają. Z kolei druga połowa sektora społecznego nie ocenia tego tak neutralnie – widzi pogorszenie lub poprawę tych warunków.

Poprawa oceny warunków działania między 2002 a 2010 rokiem może być związana z dostępnością funduszy przedakcesyjnych oraz pierwszych funduszy unijnych.

Z kolei fakt, że ostatni pomiar wypada najbardziej pesymistycznie, niestety wcale nie dziwi, biorąc pod uwagę pandemię, z którą przyszło nam się mierzyć właśnie w 2020 roku. Jej przebieg był dotkliwy dla dużej części sektora społecznego, a w jej początkowej fazie aż 60% organizacji zawiesiło wszystkie lub większość swoich dotychczasowych działań ([„Organizacje pozarządowe wobec pandemii”](#), Badania Klon/Jawor 2020).

Organizacje wobec przyszłości

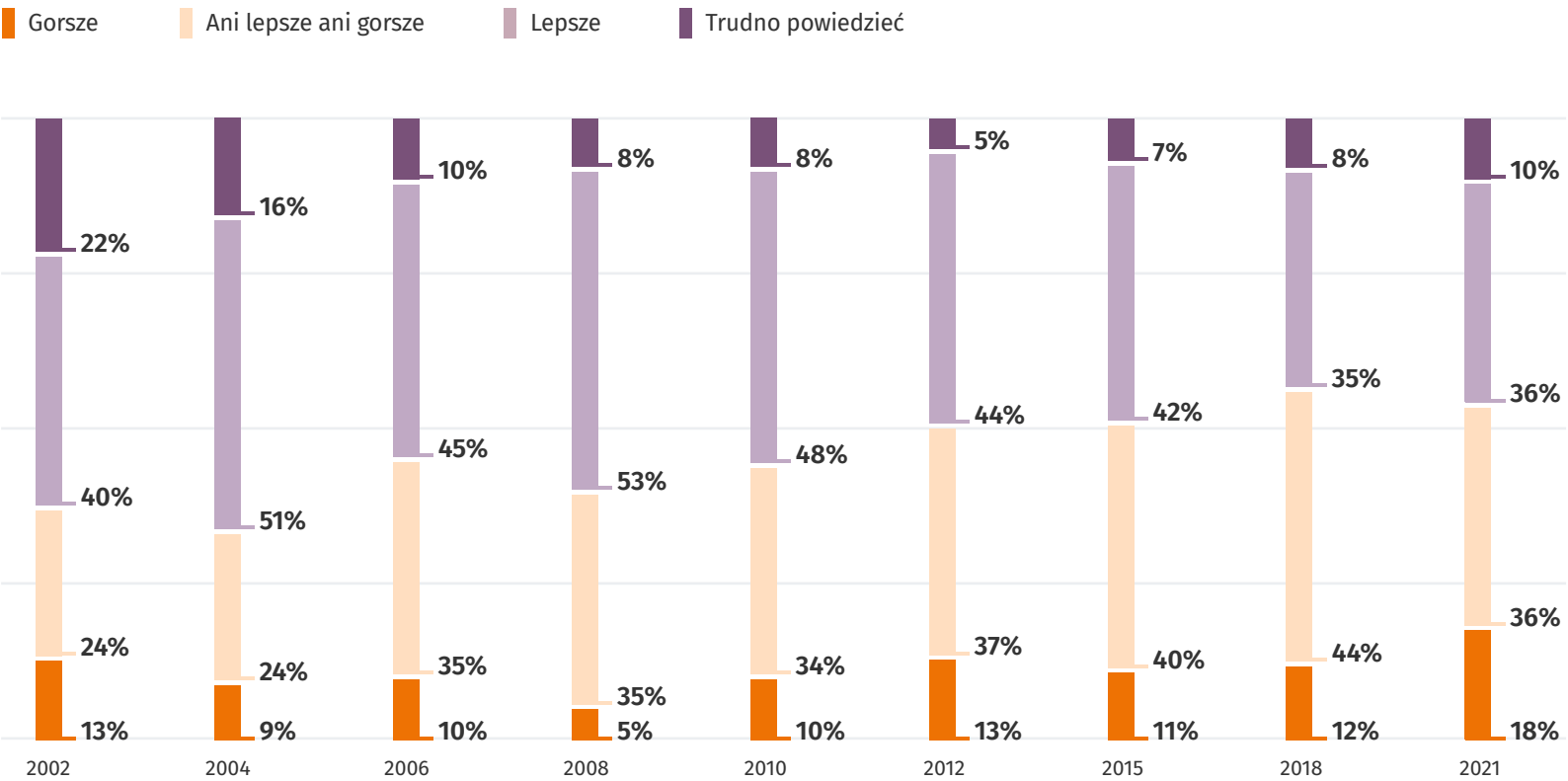
Nastawienie organizacji wobec przyszłości

Od 2002 roku monitorujemy oczekiwania organizacji wobec warunków działania w nadchodzącym roku. W 2002 roku sektor pozarządowy charakteryzował umiarkowany optymizm: 40% przedstawicieli i przedstawicielek organizacji spodziewało się poprawy warunków działania w przyszłości, a 13% było przeciwnego zdania. W kolejnych latach rosła grupa optymistów, a malała pesymistów. Największy entuzjazm wobec przyszłości organizacje wykazały w 2008 roku. Wtedy ponad połowa sektora (53%) podzielała optymistyczne nastawienie wobec przyszłości. W kolejnych latach te nastroje się pogarszały, malała grupa optymistów, a powiększała pesymistów.

W 2021 roku w sektorze społecznym nastroje wobec przyszłości były najbardziej sceptyczne. Przedstawiciele i przedstawicielki 18% organizacji zadeklarowali, że w ich odczuciu będzie coraz trudniej prowadzić działalność społeczną (to najgorszy wynik od początku prowadzenia pomiarów). Z kolei tylko 36% spodziewa się poprawy.

Organizacje są coraz mniej optymistyczne w postrzeganiu warunków funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w najbliższej przyszłości.

Ocena spodziewanych warunków działania organizacji w następnym roku w porównaniu do roku bieżącego

Przyglądając się nastawieniu organizacji pozarządowych wobec spodziewanych warunków działania można odnieść wrażenie, że z biegiem lat słabł entuzjazm i optymizm organizacji. Można też na to spojrzeć jako na pewne urealnienie obrazu nadchodzących okoliczności do prowadzenia działań, czy też zdystansowanie się wobec niego, co przejawia się w poglądzie, że przyszłość nie będzie ani gorsza, ani lepsza. Być może taka perspektywa jest powiązana z dojrzewaniem sektora pozarządowego, nabywaniem coraz większego doświadczenia przez organizacje, o czym świadczy

zwiększający się odsetek organizacji o najdłuższym, 15-letnim stażu (Patrz: [Staż działania organizacji](#)). Ten trend załamała pandemia, która dotknęła wszystkie organizacje, także te z największym doświadczeniem, bo nie sposób było się na nią przygotować. Dwie na trzy organizacje oceniają, że pandemia pogorszyła ich sytuację, co z pewnością ma wpływ na postrzeganie przyszłości i nastawienie wobec niej.

Plany organizacji na przyszłość

Przez ostatnie lata zdecydowana większość (średnio 92%) sektora społecznego chciała kontynuować swoją działalność, tzn. utrzymać ją na podobnym poziomie lub rozwijać.

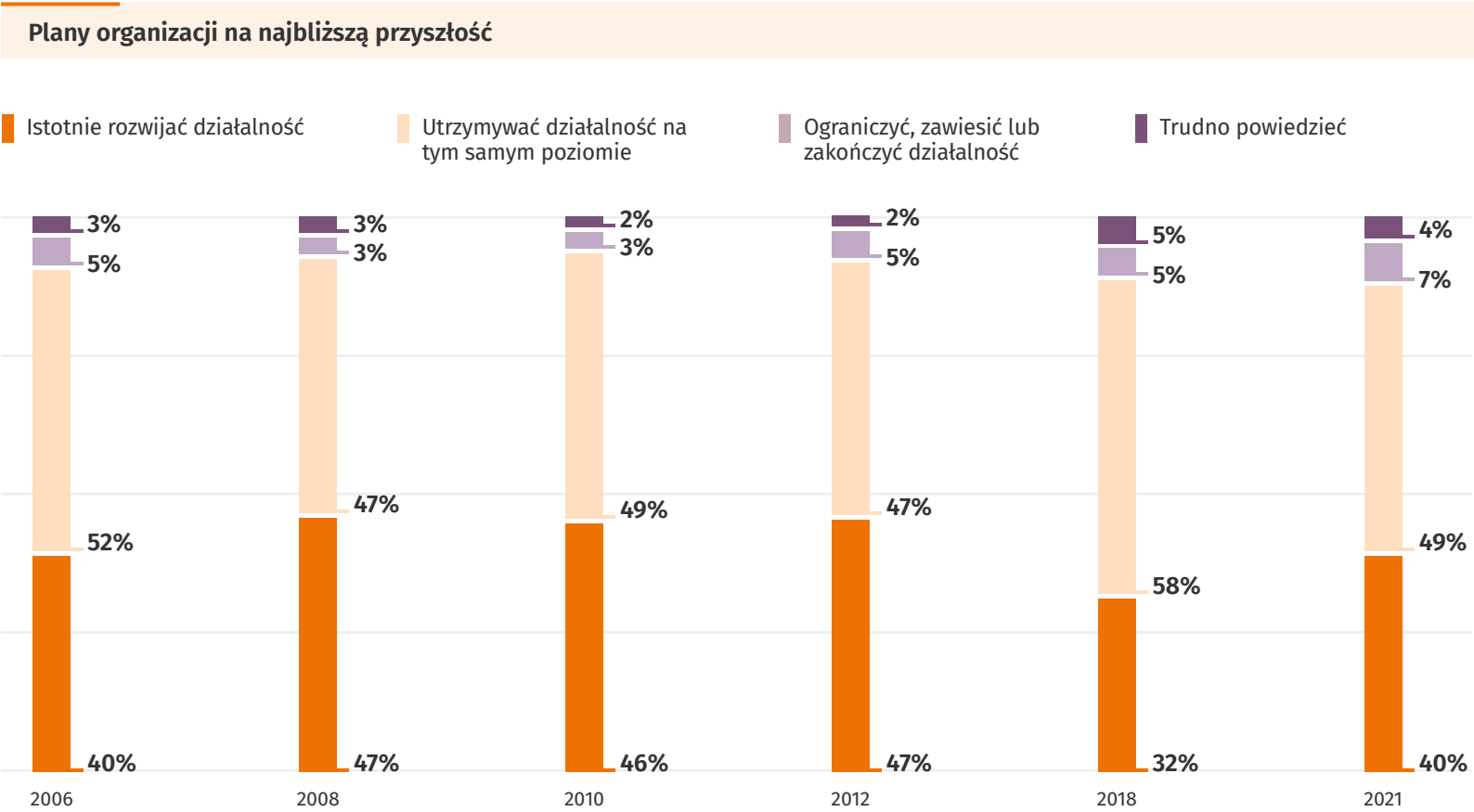
Proporcje pomiędzy organizacjami nastawionymi na rozwój i tymi nastawionymi na utrzymanie zbliżonego zakresu działań były wyrównane, choć wyjątkiem są lata 2006 oraz 2018, kiedy to wyraźnie przeważał odsetek organizacji zachowawczo myślących o swojej przyszłości.

Od 2006 roku, kiedy rozpoczęliśmy pytanie organizacji o plany na przyszłość, tylko niewielka część organizacji (od 3 do 7%) deklarowała plany związane z ograniczeniem, zawieszeniem lub zakończeniem swojej działalności. W 2021 roku największy odsetek organizacji od 15 lat zadeklarował, że planuje niebawem zrezygnować z prowadzenia działań (7%).

Ostatni pomiar w 2021 roku ujawnił największy od początku prowadzenia badania odsetek organizacji, które planują ograniczyć, zawiesić lub zakończyć działalność. Jest to zapewne efektem pandemii. W jej wyniku wiele organizacji musiało długotrwale zawiesić swoje działania, co mogło przełożyć się na brak motywacji do jej dalszego prowadzenia.

Analizując dane o planach organizacji wobec swojej przyszłości zwraca uwagę fakt, że duża część organizacji (średnio połowa) chce utrzymać swoją działalność

na podobnym poziomie i nie ma planów, aby ją rozwijać. Wydaje się, że dla organizacji pozarządowych rozwój nie jest obowiązkową perspektywą. Można się zastanawiać, na ile takie plany wobec swojej przyszłości są rezultatem zadowolenia z bieżącej sytuacji (Patrz: [Ocena warunków działania](#)), a na ile wynikiem realistycznej oceny możliwości organizacji.

W latach 2002, 2004 i 2015 nie było w kwestionariuszu pytania o plany organizacji na przyszłość.

Ludzie sektora o „Kondycji organizacji pozarządowych”

Radostaw Jasiński
Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności

Badania „Kondycja organizacji pozarządowych” tworzą fundament wiedzy, na której budowane są (lub powinny być) strategie działania wszystkich aktorów sektora społecznego. Rezultaty badań pokazują nam od lat, że jako sektor jesteśmy m.in. silni liczbą organizacji i ich różnorodnością, ale też słabi np. finansowo, technologicznie czy komunikacyjnie. Szczegółowe, ogólnodostępne i przystępnie zredagowane raporty Badań Klon/Jawor to niezastąpione źródło wiedzy, która powinna leżeć u podstaw sukcesu każdego przedsięwzięcia społecznego.

Justyna Duriasz-Bułhak
Fundacja Wspomagania Wsi, Forum
Darczyńców w Polsce

Wyniki badań „Kondycja organizacji pozarządowych” są trochę jak lustro, w którym my – związani z organizacjami, możemy się przejrzeć jako grupa. Znajdziemy tam nasz portret zbiorowy, namalowany nie naszymi marzeniami i wyobrażeniami, a przy pomocy danych zbieranych z zachowaniem reguł rzemiosła badawczego. Każda pojedyncza organizacja może dzięki badaniom zobaczyć siebie samą na tle innych, w szerszym kontekście dużej grupy.

Ewa Chromniak
Biuro Inicjatyw Społecznych

Na co dzień jestem zaangażowana w działania dużej organizacji pozarządowej, którą w branży nazywamy „infrastrukturą”. W ramach naszej misji wspieramy innych – ludzi, którzy działają społecznie. Badania Klon/Jawor pozwalają zderzać nasze pomysły z potrzebami sektora, budują szerszy obraz rzeczywistości społecznej, która nas otacza. Pozwalają nam być bliżej – potrzeb i ludzi – nie zamykać się w „bańce” organizacji infrastrukturalnych. 20 lat systematycznych badań III sektora w Polsce, to imponujący wynik. Inicjatywa ta buduje sektor, dzięki niej wiemy więcej o sobie nawzajem i czujemy się częścią większej całości.

Karolina Dreszer-Smalec
Ogólnopolska Federacja Organizacji
Pozarządowych

Z naszego punktu widzenia jako Federacji, ważne jest wspieranie przez badanie „Kondycja organizacji pozarządowych” poczucia sektorowej tożsamości. To, że widzimy się wśród innych sprzyja myśleniu o „wspólnym interesie” i współpracy. Takie odczucia są przy budowaniu federacji niezbędne – decydują o potrzebie ich tworzenia. A takiej federacji jak nasza Badania Klon/Jawor dostarczają też argumentów i FAKTÓW. Te są nam niezbędne, abyśmy mogli reprezentować inne organizacje, uczestniczyć w debacie publicznej, opiniować akty prawne i inne działania administracji czy rządu. Wyniki tych badań dają nam „bazę”, punkt orientacyjny dla naszych działań.

Rafał Kowalski
Ogólnopolska Federacja Organizacji
Pozarządowych

„Kondycja organizacji pozarządowych” pozwala przyjrzeć się wielu sprawom: kim jesteśmy jako trzeci sektor? Jak jesteśmy liczni? Co robimy? Jakie problemy nas nękają? Pozwala też widzieć wymienione rzeczy w procesie – obserwować zmiany i analizować, gdzie zmierzamy. Wyniki badań są więc jak to lustro, w którym może się przejrzeć każda organizacja, bo pozwala dokonać samooceny i wykorzystać te informacje np. podczas planowania, myślenia o rozwoju organizacji.

dr hab. Magdalena Szafranek
Instytut Stosowanych Nauk Społecznych,
Uniwersytet Warszawski

Badanie „Kondycja organizacji pozarządowych” ma ogromne znaczenie dla wszystkich badaczy i badaczek, analityków i analityczek zajmujących się tematyką trzeciego sektora w Polsce. Pozwala na analizowanie sytuacji organizacji w długofalowym procesie zmiany. Dzięki temu, że badania te realizowane są cyklicznie i dotyczą istotnych obszarów działania NGO-sów, można wskazywać na pewne tendencje, rekomendować propozycje zmian praktyki i prawa. Wyniki badania są także wykorzystywane przez praktyków sektora oraz decydentów podczas tworzenia diagnoz i planowania konkursów dla NGO.

Ewa Gałka
Centrum PISOP

Od 20 lat w stowarzyszeniu Centrum PISOP dzielimy się wiedzą i doświadczeniem z organizacjami społecznymi: jak dobrze działać, pozyskiwać pieniądze, rozwijać współpracę np. z firmami. Aby to, co robimy było szyte na miarę, korzystamy z wyników badania „Kondycja organizacji pozarządowych”. To nieoceniony bank wiedzy o potrzebach i potencjale sektora społecznego, a także o dobru, które wynika z jego działalności dla nas: mieszkańców, obywateli.

kondycja.ngo.pl

strona badania „Kondycja organizacji pozarządowych”

fakty.ngo.pl

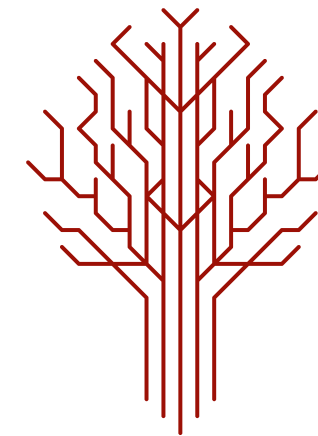
dane i analizy dotyczące aktywności społecznej

ngo.pl

portal organizacji pozarządowych

badania

Klon/Jawor

stowarzyszenie
klon / jawor